

Rapport 2020:8

Länsstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2019

Utgivningsår: 2020
ISBN: 978-91-7937-024-4

För mer information kontakta enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor.

Länsstyrelsen i Stockholm
Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens åttonde årsrapport inom ramen för uppdraget.

Fem så kallade utvecklingskommuner har sedan 2016 haft statsbidrag att utveckla arbetet för romsk inkludering på lokal nivå. Under 2020 upphör denna finansiering. Länsstyrelsen ser oroande tendenser att detta kan påverka kommunernas kapacitet i arbetet att främja romers rättigheter. Genomfört arbete har varit viktigt och placerat frågan om romers rättigheter i ett tydligare sammanhang. Dock har genomförda insatser i dessa kommuner samt hos myndigheter som haft särskilda uppdrag inom romsk inkludering varit begränsade, både i tid och resurser.

För att nå strategins målsättning behöver både det lokala och nationella arbetet inom romsk inkludering växlas upp och fler aktörer behöver involveras.

För att uppnå reella skillnader i romers livsvillkor förordar Länsstyrelsen ett långsiktigt statsbidrag för kommuners arbete för romsk inkludering.

Mirelle Gyllenbäck och Emmy Bornemark, båda utvecklingsledare på Länsstyrelsen, har skrivit rapporten som bygger på redovisningar från myndigheter och kommuner. I rapporten ges även en beskrivning av Länsstyrelsens verksamhet på området.

Stockholm den 30 april 2020

Sven-Erik Österberg
Landshövding

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Inledning	8
Underlag rapporten bygger på	9
Rapportens disposition	9
Länsstyrelsens verksamhet inom romsk inkludering.....	10
Länsstyrelsens uppdrag 2019.....	10
Samordnings- och uppföljningsuppdrag.....	10
Dokumentera erfarenheter och kapacitetsstärkande romska flickor och kvinnor	16
Kapacitetsstärkande insatser för romska flickor och kvinnor	17
Insatser och metoder i utvecklingskommunerna för att främja romsk inkludering.....	19
Den politiska förankringen och styrning	19
Långsiktighet, ordinarie strukturer och befintliga styrdokument med koppling till romsk inkludering	21
Hur har romers delaktighet och inflytande säkerställts under perioden som utvecklingskommun?	24
Insatser och metoder utifrån delområdena i strategin	26
Arbete	26
Utbildning.....	27
Bostad.....	30
Hälsa och social omsorg och trygghet	31
Kultur och språk	33
Insatser för att stärka civilsamhället	34
Hur har kommunernas kapacitet att arbeta med romsk inkludering förbättrats under perioden?	36
Samverkan med andra aktörer	38
Mänskliga rättigheter.....	39
Hur har kommunerna arbetat rättighetsbaserat och säkerställt principen om icke-diskriminering?	39
Hur avser kommunerna att arbeta vidare med romsk inkludering?	41
Myndigheter med särskilda uppdrag för romsk inkludering.....	44
Arbetsförmedlingen	44
Uppdrag	44
Genomförande	44
Utmaningar	45
Utvecklingsområden	45
Boverket	45
Uppdrag	45
Genomförande 2019	46

Utmaningar och utvecklingsområden.....	46
Institutet för språk och folkminnen (Isof).....	46
Uppdrag.....	46
Genomförande.....	46
Utmaningar och utvecklingsområden.....	47
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)	47
Uppdrag.....	47
Fördelning av bidrag.....	47
Resultat av statsbidragshanteringen.....	48
Genomförande av insatser för att stärka förutsättningar.....	48
Utmaningar och förslag.....	49
Skolverket	50
Uppdrag.....	50
Uppdrag att ta fram och tillgängliggöra en uppdragsutbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens	50
Uppdrag om insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer.....	51
Socialstyrelsen	53
Uppdrag.....	53
Genomförande.....	53
Utmaningar	53
Annan offentlig verksamhet	54
Analys.....	56
Strategin fortsatt viktig	56
Uppdrag inom strategin kontra uppdrag för nationella minoriteter	57
Antiziganism.....	57
Civilsamhällets betydelse och samråd.....	58
Uthållighet i satsningar.....	59
Utmaningar i korta satsningar	59
Ny aktör för att öppna upp romers tillträde till arbetsmarknaden?.....	60
Få deltagare i utbildningsinsatser visar på glapp mellan kommunal och statlig verksamhet	61
Kommunalt arbete för romsk inkludering	62
Lågt prioriterat område för kommuner.....	62
Behov av statsbidrag till kommuner	62
Utvecklingskommunernas insatser	63
Behov av omfattande satsningar	64

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholm har sedan 2012 haft i regeringsuppdrag att samordna och följa upp insatser inom strategin för romsk inkludering. Myndigheten har mottagit uppdraget vid två omgångar, under perioden 2012–2015 och 2016–2019. Detta är myndighetens sista årsrapport inom ramen för perioden 2016–2019.

Uppdraget att samordna och följa upp strategin är nationellt och förutsätter dialog och samverkan med målgrupperna myndigheter, kommuner och det civila samhället. Arbetet som samordnande myndighet kräver ett strategiskt förhållningssätt, flexibilitet, uthållighet, kunskap om hur kommuner och myndigheter organiserar sitt arbete samt stor kunskap om romers olika livsvillkor.

Länsstyrelsen har under 2019 genomfört olika insatser i syfte att stödja kommunerna att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering. Detta har bland annat skett genom att skicka ut kontinuerliga nyhetsbrev med aktuell information om arbetet med romsk inkludering och att bjuda in till en spridningskonferens. Myndigheten har även deltagit under de så kallade lärandeträffar som arrangeras av utvecklingskommunerna Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala. Under 2019 tog myndigheten fram huvudbudskap som ska hjälpa intresserade att på ett lättfattligt sätt beskriva nuläget utifrån bakgrund, utmaningar och möjliga åtgärder. Myndigheten kommer under 2020 att lansera ett informationspaket som bland annat består av bildspel med talmanus samt två skrifter.

Romers delaktighet och inflytande är viktiga principer i strategin för romsk inkludering. Ett arbete med att effektivisera myndigheters samrådsarbete för de nationella minoriteterna påbörjades under 2018 och sjösattes under 2019.

Under 2019 mottog Länsstyrelsen ett regeringsuppdrag att dokumentera erfarenheter från tidigare pilotkommuner och nuvarande utvecklingskommuner samt att genomföra kapacitetsstärkande insatser för romska flickor och kvinnor. Uppdraget innebar att myndigheten behövde omprioritera samt genomföra aktiviteter utan att först samråda med den romska målgruppen. Detta medförde en rad utmaningar och konsekvenser i den del av uppdraget som rörde kapacitetsstärkande insatser för romska flickor och kvinnor. Länsstyrelsen bedömer därför att kortsiktiga satsningar kan underminera arbetet med strategin och att förtroendet för myndighetens arbete kan riskera att urlakas.

Länsstyrelsen har under 2019 haft ett fortsatt uppdrag med att distribuera och sprida skolboken Antiziganismen i Sverige som tar sin utgångspunkt i de kränkningar och övergrepp som romer fått erfara under 1900-talet i Sverige. Mellan 2018 och mars 2020 har över 31 700 exemplar av boken tryckts och

spridits. Materialet har bidragit till att fler har fått kunskap om romers historia i Sverige. Länsstyrelsen betonar dock att det är viktigt att bilden av romers livsvillkor är nyanserad och inte bidrar till att cementera en känsla av utanförskap.

De fem utvecklingskommunerna har under 2019 fortsatt sitt arbete med att främja arbetet för romsk inkludering på lokal nivå. Arbetet har innefattat samverkan med aktörer på såväl lokal som nationell nivå samt tillsammans med det romska civila samhället i kommunerna. Arbetet i utvecklingskommunerna har varit viktigt och många av de genomförda insatserna har formulerats med utgångspunkt i romers behov i kommunerna. Under 2020 upphör den statliga finansieringen och Länsstyrelsen kan se oroande tendenser att flera av utvecklingskommunerna börjar nedprioritera sin verksamhet.

En av de utmaningar som myndigheten ser från perioden 2016–2019 är att det fortsatt saknas ett permanent statsbidrag för kommuners arbete för romsk inkludering. Avsaknaden av ett sådant bidrag gör att arbetet fortfarande till stor del är projektorienterat och personbundet. Ett långsiktigt statsbidrag skulle även kunna bidra till att höja statusen för frågan i kommunerna.

Inledning

År 2012 beslutades en strategi för romsk inkludering för åren 2012–2032. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framförallt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romers deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i myndigheternas och kommunernas ordinarie verksamhet.

Den tjugoåriga strategin genomförs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en person som inte är rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

Under 2019 gick arbetet med strategin för romsk inkludering in på sitt åttonde år. De fem så kallade utvecklingskommunerna fortsatte sitt arbete, liksom myndigheterna med särskilda regeringsuppdrag med koppling till strategin. Under 2020 upphör den statliga finansieringen till utvecklingskommunerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län har för åren 2012–2019 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är myndighetens åttonde årsrapport inom ramen för detta uppdrag. I slutet av 2019 fick myndigheten i fortsatt uppdrag att under 2020–2023 samordna och följa upp insatser inom strategin.¹

Det är viktigt att tydliggöra att romer inte är en homogen minoritet. Idag lever många olika grupper av romer i Sverige. Minoriteten talar olika varieteter av romani chib, olika språk, tillhör olika romska kulturer och utövar olika romska traditioner. Länsstyrelsen är medveten om att samtliga individer som identifierar sig som romer inte omfattas av alla skrivningar i alla delar av rapporten.

Romska organisationer² har haft möjlighet att läsa ett utkast av rapporten och inkomma med skriftliga synpunkter.³

¹ Regeringsbeslut, Ku2019/02101/CSM

² Romska organisationer som fått organisationsbidrag från Länsstyrelsen i Stockholm, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor eller Jämställdhetsmyndigheten, har haft möjlighet att inkomma med synpunkter på rapportens innehåll. Dessa organisationer är: Romano Paso Research Centre, Centralförbundet Roma International, Roma Institutet, Romska ungdomsförbundet, Riksförbundet Romer i Europa, Frantzwagner Sällskapet, International Romska Evangeliska Missionen, Trajosko Drom och Internationella rom och resande kvinnoforum.

³ En romsk organisation har yttrat sig, Frantzwagner Sällskapet. Angående Länsstyrelsen i Stockholms årsrapport för romsk inkludering avseende verksamhetsår 2019, Dnr 106-45464-2015

Underlag rapporten bygger på

Denna rapport bygger på en sammanställning av Länsstyrelsens genomförda aktiviteter och insatser inom myndighetens samordningsuppdrag. Rapporten bygger även på slutredovisningar från de fem så kallade utvecklingskommunerna. Den bygger även på redovisningar från de myndigheter som har haft uppdrag med koppling till strategin för romsk inkludering. Rapporten bygger slutligen på löpande uppföljning som Länsstyrelsen genomfört med kommuner, myndigheter samt samråd med romer.

Rapportens disposition

Denna rapport inleds med ett avsnitt om Länsstyrelsens arbete med samordnings- och uppföljningsuppdraget inom romsk inkludering. I det andra avsnittet återfinns på en sammanfattning av utvecklingskommunernas redovisningar av vilka insatser de genomfört under perioden som utvecklingskommun. Det tredje avsnittet bygger på en sammanfattning från de myndigheter som under 2019 haft i regeringsuppdrag att genomföra insatser med bäring på romsk inkludering. Det fjärde och sista avsnittet är Länsstyrelsens analys av genomfört arbete inom området samt rekommendationer för fortsatt arbete inom strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelsens verksamhet inom romsk inkludering

Länsstyrelsens uppdrag 2019

Under 2019 har Länsstyrelsen haft två uppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering. Dels ett långsiktigt samordnings- och uppföljningsuppdrag⁴, dels ett uppdrag för att dokumentera kommunalt arbete med romsk inkludering och att genomföra kapacitetsstärkande insatser för att stärka romska flickor och kvinnor⁵.

Samordnings- och uppföljningsuppdrag

Strategin för romsk inkludering⁶ beslutades år 2012 och sedan dess har Länsstyrelsen haft regeringens uppdrag att samordna och följa upp strategin. Myndigheten har fått uppdraget i perioder om fyra år och den senaste perioden pågick 2016–2019. Utöver att samordna och följa upp strategin har uppdraget innehållit följande delar

- att stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering
- att se till att metoderna sprids till kommuner, landsting och berörda myndigheter
- att genomföra en nulägesbeskrivning⁷
- att samråda med romska företrädare och sakkunniga om uppdraget.

Nedan beskrivs övergripande olika typer av insatser som har genomförts utifrån varje del i uppdraget under 2016–2018. Därutöver specificeras de aktiviteter som genomförts under år 2019.

Samordning och uppföljning

En del i arbetet med att följa upp insatserna inom ramen för strategin för romsk inkludering har varit att sammanställa en årlig rapport. Rapporterna som lämnades under 2017–2019⁸ har (i likhet med denna rapport) sammanfattat arbetet som drivits av kommuner och myndigheter och därutöver har

⁴ Regeringsbeslut, Ku2015/03037/DISK

⁵ Regeringsbeslut, KU2019/01205/CSM

⁶ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 Skr. 2011/12:56.

⁷ Uppdraget att genomföra en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering redovisades till Regeringskansliet i december 2018. Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2018:26. Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012–2017.

⁸ Romsk inkludering Årsrapport 2018, Romsk inkludering Årsrapport 2017, Romsk inkludering Årsrapport 2016.

Länsstyrelsens arbete beskrivits. Rapporterna har också innehållit analyser av läget i arbetet med romsk inkludering och rekommendationer inför framtiden som riktats till Regeringskansliet. Några av de återkommande rekommendationerna har varit att skapa långsiktighet i alla aktörers förutsättningar för arbete med romsk inkludering, bland annat genom att inrätta ett permanent statsbidrag för kommuner som arbetar med romsk inkludering och möjliggöra att fler kommuner arbetar med detta.

Länsstyrelsens samordnande arbete var intensivt i samband med den nulägesbeskrivning⁹ som färdigställdes under 2018. Nulägesbeskrivningen byggde på rapporter från Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Skolverket. Uppdraget genomfördes med stöd av en arbetsgrupp bestående av samverkande myndigheter och romska sakkunniga. Arbetsgruppen träffades kontinuerligt och beslutade gemensamt om vägledande principer för arbetet, frågeställningar och metoder för datainsamling.

Under 2019 samordnade Länsstyrelsen samrådsprocesser för 22 myndigheter och 19 minoritetsorganisationer varav åtta var romska organisationer. Det samordnade samrådet uppfyllde flera syften, bland annat att motverka samrådströtthet och att effektivisera samrådsprocesserna för alla parter. Det samordnande arbetet innebar frekventa kontakter med både myndigheter och minoriteter för att förklara och genomföra alla steg i arbetet (se även under rubriken *Samråda med romska företrädare och sakkunniga*).

I november 2019 bjöd Länsstyrelsen in tolv olika myndigheter¹⁰ som på olika sätt är viktiga för genomförandet av strategin för romsk inkludering. Syftet var att främja kontakter mellan myndigheter, skapa en nulägesbild och att diskutera sakfrågor där den romska minoriteten kan gynnas av att myndigheterna samarbetar. Till exempel beslutades att alla myndigheter i högre grad ska annonsera ut sina evenemang i kalenderfunktionen på minoritet.se för att undvika att aktiviteter krockar. De deltagande myndigheterna kommer fortsätta att träffas under 2020.

Stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering

Kommunerna har en viktig roll i att realisera minoritetspolitiken och strategin för romsk inkludering. Länsstyrelsens tolkning av att stödja kommuner innebär att hjälpa kommunanställda och politiker att utveckla arbetsmetoder, att förmedla kunskap och att utbyta erfarenheter med andra aktörer som är involverade i romsk inkludering.

Länsstyrelsen har ett nätverk av kommuner som arbetar med romsk inkludering. Dessa kommuner har löpande fått information och involverats i

⁹ Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012-2017, Länsstyrelsen 2018.

¹⁰ Myndigheterna var: Boverket, Folkhälsomyndigheten, Forum för levande historia, Institutet för språk- och folkminnen, Kulturrådet, Kungliga biblioteket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Socialstyrelsen, Skolverket, Diskrimineringsombudsmannen och Arbetsförmedlingen. De två sist nämnda deltog ej.

myndighetens verksamhet, exempelvis då Länsstyrelsen fått nya uppdrag eller då myndigheten arrangerat konferenser. Ett femtontal kommuner deltog i den spridningskonferens som arrangerades i maj 2019, se mer under rubriken *Spridning av kunskap och metoder till kommuner, landsting och berörda myndigheter*.

De kommuner som under 2016–2020 har fått statsstöd för att utveckla sitt arbete med romsk inkludering kallas utvecklingskommuner. Dessa kommuner är Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala. I början av utvecklingsperioden arrangerade Länsstyrelsen så kallade *lärandeträffar* cirka två gånger per år för dessa kommuner men under senare år har kommunerna själva stått för arrangörskapet. Länsstyrelsen har dock alltid deltagit under träffarna och hållit i föreläsningar och/eller workshops. Lärandeträffarna är interaktiva och agendan sätts gemensamt av utvecklingskommunerna i samarbete med Länsstyrelsen. Träffarna är viktiga för att utbyta information, stämma av arbetet och diskutera idéer, men de är också en viktig arena för att känna gemenskap med andra som arbetar med samma frågor. Under 2019 hölls träffarna i Borås och Gävle. Länsstyrelsen presenterade då nulägesbeskrivningen¹¹ från 2018, föreläste om den reviderade minoritetslagstiftningen, genomförde en workshop utifrån Länsstyrelsens uppdrag att dokumentera kommunalt arbete med romsk inkludering och uppdaterade kommunerna om utvecklingen på området. Lärandeträffarna tog också upp frågor om brobyggarnas arbete, vad bibliotekslagen anger om nationella minoriteter och hur folkbildning kan stötta arbetet. Ett annat område som diskuterades var hur socialtjänsten arbetar med omhändertagande av barn i enlighet med lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utöver lärandeträffarna har Länsstyrelsen varit lyhörd för kommunernas behov och försökt stötta dem på de sätt som kommunerna efterfrågat. Under 2019 gjorde Länsstyrelsen kommunbesök i Borås, Luleå, Haninge, Gävle, och Örebro. Under besöken har Länsstyrelsen föreläst om strategin för romsk inkludering och samrådsarbetet samt diskuterat utvecklingsmöjligheter. Kommunbesök har även genomförts inom ramen för uppdraget att dokumentera kommunalt arbete med romsk inkludering.

Ett komplement till möten har varit att ta fram skriftligt material. Under 2019 färdigställdes ett kortfattat material om innebörden av ett rättighetsbaserat arbetssätt i arbetet med nationella minoriteter¹². Syftet med skriften var att på ett lättfattligt sätt beskriva vad nationella minoriteters rättigheter innebär och hur de kan omsättas i praktiken. Denna skrift är i första hand tänkt att läsas av kommunanställda utan tidigare erfarenhet av minoritetsområdet men är också tänkt som ett stöd för kommunala minoritetssamordnare att kommunicera kommunens uppdrag. Skriftens innehåll bygger på

¹¹ Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012–2017, Länsstyrelsen 2018.

¹² Arbetar din kommun rättighetsbaserat? Kort om rättighetsbaserat arbete för att främja nationella minoriteters rättigheter i kommuner

en behovsinventering som togs fram under en workshop vid en lärandeträff i augusti 2018. Skriften är kopplad till ett regeringsuppdrag¹³ som Länsstyrelsen fick år 2016 och som bland annat syftade till att öka kunskapen om hur ett rättighetsbaserat arbetssätt kan användas i verksamhet för romsk inkludering på lokal nivå.

Spridning av kunskap och metoder till kommuner, landsting och berörda myndigheter

I tidigare rapporter¹⁴ har Länsstyrelsen kunnat konstatera att det är få kommuner och regioner som arbetar aktivt med romsk inkludering. Om målet för strategin, att den rom som fyller 20 år 2032 har samma möjligheter i livet som en icke-rom, ska kunna nås är det viktigt att flera kommuner och regioner börjar arbeta med romsk inkludering. För att nå ut till flera aktörer påbörjade Länsstyrelsen därför ett arbete med att tillgängliggöra och beskriva vad arbetet med romsk inkludering kan innebära i praktiken.

Myndigheten tog fram *huvudbudskap* som ska kunna hjälpa intresserade att på ett lättfattligt sätt beskriva nuläget utifrån bakgrund, utmaningar och möjliga åtgärder. Myndigheten arbetar med ett informationspaket som kommer att lanseras under 2020.

Länsstyrelsen arrangerade en spridningskonferens i maj 2019. Konferensen hade ett sjuttiofem deltagare från 15 kommuner och tio myndigheter. Även några föreningar deltog. Under konferensen presenterades bland annat Länsstyrelsens årsrapport för 2018 på ett interaktivt sätt där deltagarna fick ta ställning till olika påståenden som kopplades till rapportens resultat. Under konferensen arrangerades också workshops i samarbete med Skolverket, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen.

Länsstyrelsen har spridit kunskap om strategin och arbetet med romsk inkludering i alla de sammanhang där kunskapen efterfrågats och där det finns möjlighet att främja aktivitet på området. Under 2019 föreläste myndigheten om romsk inkludering i följande sammanhang:

- Romska ungdomsförbundets utbildning för Unga ambassadörer¹⁵
- Länsstyrelsernas myndighetsnätverk
- Länsstyrelsens informationsträff för kommunala samordnare i förvaltningskommuner
- Kompetensutvecklingsföreläsning för Länsstyrelsen i Västernorrland
- Länsstyrelsen i Blekinge arrangerade en nätverksträff för kommuner i Blekinge

¹³ Regeringsuppdrag till Länsstyrelsen att sprida kunskap från arbetet med romsk inkludering, Ku2016/01971/DISK.

¹⁴ Romska inkludering Årsrapport 2017, Romska inkludering Årsrapport 2018.

¹⁵ Unga ambassadörer är ett projekt som drivs av Romska ungdomsförbundet och som utbildar romska ungdomar från utvecklingskommunerna i frågor som rör strategin för romsk inkludering. Ungdomarna verkar sedan som ambassadörer och sprider kunskapen vidare.

- Skolverket och Socialstyrelsen arrangerade en konferens för brobyggare
- Länsstyrelsen arrangerade ett seminarium på jobbmässan Bazaren
- Länsstyrelsen arrangerade två seminarier på Mänskliga Rättighetsdagarna
- Länsstyrelsen var medarrangör av Forum för levande historias uppmärksammande av den så kallade zigenarnatten 2 augusti
- Länsstyrelsen föreläste på Forum för levande historias myndighetsnätverk för arbete mot rasism
- Länsstyrelsen arrangerade också konferensen ”*Delaktighet och inflytande ger mer!*” I sex av tio seminarier medverkade kommunala samordnare och organisationsrepresentanter med expertis i frågor som rör romsk inkludering.

Länsstyrelsen bedömer att det behövs fler bärare av arbetet med romsk inkludering. Myndigheten påbörjade därför ett arbete under 2019 att träffa aktörer som kan agera som nyckelpersoner och vidareinformatörer genom att integrera ett romskt perspektiv i sin verksamhet. Separata möten har hållits med Delegationen mot segregation, Forum för levande historia och med den arbetsgrupp på Länsstyrelsen som arbetar med ett pilotprojekt kring tvärsektorielt regionalt folkhälsoarbete.

Andra kanaler för att nå ut med information om myndighetens arbete har varit genom media. Under 2019 har Radio Romano och SVT:s finska nyhetsprogram Uutiset har uppmärksammat arbetet. Under 2019 har Länsstyrelsen även skrivit fyra artiklar som publicerats på webbplatsen minoritet.se. Dessa artiklar har behandlat Länsstyrelsens uppdrag och det arbete som Borås stad gör inom ramen för strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelsen har också haft i uppdrag att distribuera och sprida skolboken Antiziganismen i Sverige. Mellan 2018 och mars 2020 har över 31 700 exemplar av boken tryckts och spridits. Befintlig statistik visar att boken har beställts av aktörer i hela landet och beställarna har främst varit lärare (92 procent). De flesta, 42 procent av böckerna, har beställts av grundskolan årskurs 7-9, drygt 27 procent har beställts för undervisning i gymnasieskolan och knappt 18 procent har använts inom grundskolan F-6. Övriga böcker har beställts av användare inom komvux, SFI och folkhögskolor. I november 2019 fick Länsstyrelsen, inom ramen för myndighetens generella nationella minoritetsuppdrag, ett förnyat uppdrag¹⁶ att trycka och sprida skolboken ytterligare.

¹⁶ Regeringsbeslut, KU2019/01887/CSM.

Samråda med romska företrädare och sakkunniga

En viktig del av Länsstyrelsens arbete är att samråda med den romska minoriteten. Under tidigare år har Länsstyrelsen genomfört två samråd för den romska minoriteten. Ett för att förankra slutsatserna i Länsstyrelsens årsrapport för romsk inkludering och ett där övriga frågor diskuterades. Därutöver hölls ett gemensamt samråd med judar, sverigefinnar och tornedalingar.

Under hösten 2018 påbörjade Länsstyrelsen en process för att analysera och underlätta samrådsförfarandet för nationella minoriteter, däribland romska organisationer. Orsaken var att det fanns signaler om samrådströtthet från minoriteterna samtidigt som det från årsskiftet 2018/2019 ställdes högre lagkrav på myndigheter att samråda med minoriteter. Analysen visade att utan samordning fanns det risk för en stor mängd myndighetsmöten där varje enskilt samrådsmöte lockar få deltagare, att det blir många resdagar för minoritetsrepresentanterna och att miljöpåverkan blir stor. Därutöver leder enskilda möten till en ineffektiv hantering av statens resurser. Med hjälp av deltagande minoritetsorganisationer och myndigheter utvecklade Länsstyrelsen ett koncept som kallades *samordnat samråd*. Inbjudan till detta har gått till de romska organisationer som får organisationsbidrag av Länsstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor eller Jämställdhetsmyndigheten.

Genom samordningen fick varje organisation möjlighet att välja vilka myndigheter de ville samråda med utifrån en lista med valbara myndigheter. Olika romska organisationer ville träffa olika myndigheter. Länsstyrelsen möjliggjorde två samrådsomgångar om två dagar vardera, en i februari och en i september. I februari deltog sju romska organisationer som träffade totalt 19 myndigheter och i september träffade åtta romska organisationer 17 myndigheter. Länsstyrelsen arrangerade inte egna samrådsmöten under det första samrådstillfället utan fokuserade på att vara värd, men strukturerade avstämningar kring Länsstyrelsens arbete genomfördes ändå med samtliga romska organisationer som fanns på plats.

I maj arrangerade Länsstyrelsen ett informations- och samrådsmöte för samtliga nationella minoriteter som Länsstyrelsen har uppföljningsansvar för. Mötet ägnades åt uppföljning av det samordnade samrådet, årsrapporten avseende minoritetspolitikens utveckling 2018 samt övriga frågor som minoritetsorganisationerna ville diskutera med Länsstyrelsen. Vid samma tillfälle hölls även ett möte med enbart romska minoriteter för att diskutera årsrapporten för romsk inkludering.

Vid den andra samordnade samrådsomgången hade även Länsstyrelsen samråd med bland annat sex av de åtta närvarande romska organisationerna. De frågor som organisationerna själva hade begärt att få diskutera rörde

Länsstyrelsens juridiska kompetens¹⁷ och att det ansågs utmanande att myndigheten fått uppdrag som riktar sig till målgruppen kvinnor istället för samtliga romer eller familjer. Länsstyrelsens punkter till agendan rörde myndighetens nya uppdrag¹⁸ och diskussion om organisationernas syn på det samordnade samrådet.

I tillägg till de samråd som myndigheten arrangerade skickade Länsstyrelsen ett utkast av årsrapporten för romsk inkludering 2018 till romska organisationer. Syftet var att få kvalitativ feedback på den bild och den analys som förmedlades i rapporten. Tre organisationer återkom med skriftliga synpunkter vilka integrerades i rapporten.

Övrigt arbete

Under 2019 har Länsstyrelsen besvarat mejl och telefonsamtal från kommuner, myndigheter och enskilda som söker information om arbete för romsk inkludering. Därutöver har myndigheten besvarat remisser, bistått offentliga utredningar samt arbetat med planering, analys och strategiskt arbete.

Dokumentera erfarenheter och kapacitetsstärkande romska flickor och kvinnor

I juni 2019 fick Länsstyrelsen i uppdrag att under 2019 dokumentera kunskap och erfarenheter från kommuner som med statsbidrag bedrivit arbete för romsk inkludering. Länsstyrelsen skulle också genomföra kapacitetsstärkande insatser riktat mot romska flickor och kvinnor för att stärka målgruppens möjligheter till organisering och deltagande i samhällslivet. Arbetet skulle genomföras i dialog med romska företrädare och kommuner.

Dokumentation av kunskaper och erfarenheter

I ett initialt skede av uppdraget diskuterades vilken typ av dokumentation som kunde genomföras utifrån de snäva tidsramar som Länsstyrelsen fått för att fullfölja uppdraget. Myndigheten förde diskussioner om att göra poddar eller filmer men av tidsskäl bestämdes att uppdraget skulle utmynna i en skrift. Arbetet med skriften kan delas upp i olika faser:

1. inläsning och planering av skriften
2. insamling av material genom en workshop med utvecklingskommunerna, kommunbesök, telefonsamtal och samråd med romska organisationer
3. författande av rapport, avstämning av synpunkter och layout.

¹⁷ En förening ifrågasatte varför Länsstyrelsen inte ger mer juridiskt stöd till kommuner i frågor som rör hur lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk bör tolkas. Länsstyrelsen förklarade då att myndigheten inte har föreskriftsrätt och alltså inte får tolka lagen åt kommunerna.

¹⁸ Regeringsbeslut, KU2019/01205/CSM.

Skriften tar upp styrningen av arbetet med romsk inkludering och ger exempel på aktiviteter som kan genomföras utifrån varje tematiskt område i strategin för romsk inkludering. Förhoppningen är att skapa en förståelse för vad arbetet med romsk inkludering kan innebära i praktiken och att arbetet sprids till fler kommuner, något som väntas gynna den romska minoriteten. De huvudsakliga mottagarna av skriften är politiker och personer inom olika kommunala förvaltningar.

Arbetet med skriften slutfördes i mars 2020 och fick namnet *Romsk inkludering i praktiken - Erfarenheter och exempel från kommuner som fått statsbidrag för arbete med romsk inkludering*¹⁹.

Kapacitetsstärkande insatser för romska flickor och kvinnor

I de olika rapporteringarna inom romsk inkludering som Länsstyrelsen redovisat till Regeringskansliet har myndigheten konstaterat att det inte görs tillräckligt för att romska flickor och kvinnor ska kunna tillgodogöra sig sina rättigheter inom olika samhällsområden. Det framkommer även att romska flickor och kvinnor kan bli utsatta för dubbel diskriminering, dels för att de är romer, dels för att de är kvinnor. Då Länsstyrelsen under 2019 fick i uppdrag att genomföra kapacitetshöjande insatser för romska flickor och kvinnor var syftet att stärka deras möjligheter i samhället.

Länsstyrelsens genomförande av uppdraget

Den första insatsen som genomfördes inom ramen för uppdraget var att anordna en nätverksträff för romska flickor och kvinnor i olika åldrar från hela landet. Syftet med nätverksträffen var att diskutera uppdraget, samt möjligheter och utmaningar med strategin. Detta skedde genom föreläsningar, interaktiva övningar och diskussioner. Länsstyrelsen presenterade möjligheten för deltagarna att komma med egna förslag till kapacitetsstärkande idéer att genomföra på lokal nivå. På grund av snäva tidsramar planerades denna träff inte i samråd med en romsk referensgrupp utan Länsstyrelsen bedömde att den fortsatta planeringen av uppdraget kunde diskuteras under nätverksträffen.

Under nätverksträffen och i samtal med deltagare från träffen framkom det önskemål om träffar med en mer praktisk inramning med fokus på exempelvis föreningsteknik, medan andra uttryckte en önskan om att utbyta erfarenheter och att nätverka. Det fanns även de som önskade träffar med färre deltagare och där romska kvinnor och flickor i olika åldrar inte skulle blandas.

Länsstyrelsen anordnade därför två mindre träffar: ett erfarenhetsutbyte och en utbildningsdag. Båda träffarna planerades tillsammans med två olika romska referensgrupper.

¹⁹ Skriften kan laddas ned på:
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.7a5fa68e170c024b328fc7/1584965254685/Romsk%20inkludering%20i%20praktiken%20broschyr%202020.pdf>

Lokala aktiviteter

Ett antal initiativ till idéer att genomföra på lokal nivå inkom under hösten och Länsstyrelsen träffade samtliga initiativtagare för att diskutera idéerna vidare. Länsstyrelsen beslutade att som samverkanspart stötta tre aktiviteter ekonomiskt under förutsättningar att aktiviteterna överensstämde med inkommen information till myndigheten.

Förhoppningen var att de lokala aktiviteterna skulle medföra ett långsiktigt engagemang. Aktiviteterna skulle även kunna bidra till nätverkande och inspirera andra romska flickor och kvinnor till att vilja engagera sig och delta aktivt i samhällslivet.

Personerna bakom aktiviteten i en kommun beslutade sig av olika skäl för att inte genomföra aktiviteten och personerna bakom aktiviteterna i två andra kommuner meddelade att de inte skulle hinna utföra aktiviteterna innan årsskiftet.

Erfarenhetsutbyte den 30 november

En dag för erfarenhetsutbytet planerades av Länsstyrelsen tillsammans med en romsk referensgrupp bestående av två romska kvinnor. Syftet med erfarenhetsutbytet, förutom att få möjlighet att träffas och nätverka, var att deltagarna skulle diskutera vilka möjligheter och utmaningar det bär med sig att vara romsk kvinna idag. Erfarenhetsutbytet skulle äga rum i Stockholm men fick ställas in på grund av sjukdom.

Utbildningsdag den 14 december

Utbildningsdagen planerades av Länsstyrelsen i samverkan med en referensgrupp bestående av tre romska kvinnor. Utbildningsdagen hade två övergripande teman: att starta förening och att starta företag. Därutöver hade tid avsatts för diskussioner om de olika verksamhetsområdena i strategin för romsk inkludering. Utbildningsdagen ägde rum i Stockholm.

De drygt tio deltagarna diskuterade några av de olika verksamhetsområdena var för sig och utgick från personliga erfarenheter och kunskaper.

Insatser och metoder i utvecklingskommunerna för att främja romsk inkludering

Den politiska förankringen och styrning

I början av 2016 informerade Regeringskansliet landets kommuner om att de kunde ansöka om 500 000 kronor vardera för att bli en utvecklingskommun för romsk inkludering, initialt under två års tid med möjlighet till förlängning under ytterligare två år. 13 kommuner i landet ansökte varav fem av dessa blev utvalda; Gävle, Borås, Uppsala, Stockholm och Haninge. Ett av urvalskriterierna för att erhålla medlen var att det skulle finnas en politisk förankring och vilja att arbeta med frågan. Beslutet fattades i slutet av maj 2016.²⁰

Arbetet med romsk inkludering har varit politiskt förankrat genomgående i samtliga utvecklingskommuner, vilken politisk nivå som varit involverad har dock varierat. I tre av kommunerna har arbetet styrts utifrån en övergripande kommunledningsnivå, medan arbetet i två kommuner har organiserats på förvaltningsnivå. Samtliga ansökningar har däremot förankrats på högre politisk nivå i samtliga kommuner vilket indikerar att kommunerna haft en insikt i att arbetet för romsk inkludering är viktigt i syfte att fler romer ska kunna tillgodogöra sig sina rättigheter. Samtliga utvecklingskommuner valde att ansöka om en förlängning av utvecklingsverksamheten. Flera förvaltningar har varit involverade i arbetet i kommunerna. Vilka förvaltningar som varit delaktiga har bland annat skiftat utifrån vilka förutsättningar som funnits i kommunerna men även vilka områden inom strategin kommunen valt att prioritera.

Borås

I Borås är det arbetslivsnämnden som varit huvudansvarig för samordningen med romsk inkludering. En styrgrupp bestående av politiker och tjänstemän från olika nämnder med koppling till skola, arbetsliv, hälsa- och omsorg samt kultur och språk har på nära håll följt arbetet med romsk inkludering under åren som utvecklingskommun. Arbetslivsnämnden har under utvecklingsperioden följt arbetet som bedrivits i kommunen, bland annat genom kontinuerliga avstämningar under nämndsammanträden.

Gävle

Kommunstyrelsen i Gävle beslutade under 2014 om att kommunen skulle ingå i ett nationellt nätverk för romsk inkludering. Kommunstyrelsen har beslutat att utse en förtroendevald eller en handläggare som har ett över-

²⁰ Bidrag till utvecklingskommuner för romsk inkludering, Ku2016/00159/DISK

gripande ansvar för romska frågor i kommunen gentemot nätverket. Kommunstyrelsen beslutade även att Gävle skulle ansöka om att bli en romsk utvecklingskommun.

I Gävle är det enheten styrning och ledning (tidigare kommunledningskontoret) som samordnar arbetet med romsk inkludering. Det finns en styrgrupp för arbetet som består av representanter från kommunledningskontoret, utbildning Gävle, omvårdnad, näringsliv och arbetsmarknad, kultur och fritid samt Gavlegårdarna. Styrgruppen har haft ett strategiskt såväl som ett operativt uppdrag och har bland annat deltagit i arbetet med att ta fram en handlingsplan för kommunens arbete för romsk inkludering under 2017–2020.

Haninge

I Haninge har arbetet med nationella minoriteters rättigheter och romsk inkludering samordnats från kommunstyrelsen. Sedan 2010 har det funnits ett politiskt tillsatt rådgivande organ vid namn samrådsgruppen för förvaltningsområdet för finska. Samrådsgruppens uppdrag är att leda och följa upp arbetet som bedrivs inom det nationella minoritetsområdet. Under 2015 tog samrådsgruppen del av en inventering av romers behov i Haninge. Efter inventeringen fanns det en bred politisk enighet om att arbetet för romsk inkludering skulle fortsätta, därför ansökte Haninge om att bli en utvecklingskommun. Samrådsgruppen har en strategisk funktion där den bland annat ska hålla sig uppdaterad kring frågan om romsk inkludering. Den följer även dialogmöten som genomförs med romer och förvaltningskontakter.

En utmaning i Haninge är att fram till 2019 har arbetet på övriga förvaltningar i kommunen varit mer eller mindre ostrukturerat då det inte har varit uttalat vem som är ansvarig för vad. Idag finns det kontaktpersoner från de förvaltningar som anses vara mest berörda av minoritetspolitiken. Kontaktpersonerna har varierande uppgifter. De ska bland annat öka kunskapen om nationella minoriteters rättigheter i den egna förvaltningen. De ska även ha kunskap om vilket stöd och service förvaltningen ska kunna ge enligt minoritetslagstiftningen samt vara en ingång för minoritetsgruppen samt planera och genomföra dialogmöten med minoritetsgruppen minst två gånger per år tillsammans med övriga förvaltningskontakter.

Stockholm

I Stockholm har arbetet med romsk inkludering samordnats från kommunstyrelsen. I uppdraget har det ingått att i samverkan med arbetsmarknads-, kultur-, social- och utbildningsnämnden samt den romska minoriteten ta fram en stadsövergripande strategi som ska bidra till att romer som grupp har tillgång till sina rättigheter. Det har även ingått att ge råd och stöd samt följa hur utvecklingsarbetet fortlöper. Budgeten, som är ett viktigt styrmedel, har under åren 2016–2019 poängterat vikten av att de samverkande nämnderna

driver på utvecklingsarbetet med romsk inkludering som ett led i de ordinarie strukturerna.

I ett initialt skede av arbetet som utvecklingskommun bjöd den dåvarande politiska majoriteten in den romska målgruppen till en hearing. Syftet var att fånga gruppens synpunkter på hur utvecklingsarbetet skulle bedrivas. Ett femtiotal romska representanter deltog och framförde sina åsikter. Den bild som framkom har varit vägledande för hur staden sedan lagt upp sitt arbete.

Uppsala

I Uppsala är det enheten för strategiskt stöd inom socialförvaltningen som ansvarar för arbetet med romsk inkludering. De har sedan 2015 ett uppdrag av socialnämnden att arbeta med romsk inkludering utifrån ett kommunövergripande perspektiv. Uppdraget ingår i socialnämndens verksamhetsplan och budget samt i socialförvaltningens aktivitetsplan. Då Uppsala blev utsedd till utvecklingskommun beslutade kommunstyrelsen att uppdra till socialnämnden att ansvara för utvecklingsarbetet för romsk inkludering. Kommunens styrgrupp för romsk inkludering består av chefer och medarbetare från social-, utbildnings-, arbetsmarknads- och kulturförvaltningen samt kommunledningskontoret. De har i uppdrag att stötta genomförandet av den aktivitetsplan som togs fram i ett initialt skede av utvecklingsverksamheten samt se till att aktiviteterna och målen blir en naturlig del i den kommunala verksamheten. Utvecklingsarbetet har skett i nära samarbete med avdelningen för social hållbarhet vid kommunledningskontoret där även kommunens övergripande arbete för mänskliga rättigheter och nationella minoriteter finns.

Långsiktighet, ordinarie strukturer och befintliga styrdokument med koppling till romsk inkludering

Att arbetet skulle bedrivas långsiktigt och i ordinarie strukturer var viktiga utgångspunkter då kommunerna ansökte om att bli en utvecklingskommun för romsk inkludering. Strategin är tydlig med att arbetet så långt som möjligt ska bedrivas i ordinarie verksamhet och inte vara projektbaserat.

Ett långsiktigt arbete förutsätter ofta att arbetet ingår i kommunernas styrdokument. I kommunerna har det tagits fram olika typer av dokument som reglerar arbetet och som sätter frågan i ett tydligare sammanhang. Några av dokumenten har tydliga kopplingar till ordinarie styrdokument inom kommunerna medan några är mer fristående. Kommunerna uppvisar en mångfald av olika arbetssätt och metoder i syfte att arbetet ska bedrivas i ordinarie strukturer.

Borås

Borås har tagit fram en policy i form av ett program för nationella minoriteter som antagits av kommunfullmäktige. Programmet gäller i hela Borås stad och varje förvaltning och bolag ska ta fram egna mål och

riktlinjer i arbetet med att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter. Programmet gäller samtliga nationella minoriteter men har ett särskilt avsnitt om arbetet med romsk inkludering. Programmet gäller tills vidare och kommer att revideras vart fjärde år samt följas upp med en promemoria som skickas ut till samtliga nämnder och bolag i Borås. För att stötta politiker och tjänstepersoner har det även tagits fram ett konkret verktyg i form av kunskapsöversikt med information om de nationella minoriteterna.

I Borås finns det personer med romsk språk- och kulturkompetens i arbetslivs-, grundskole- och kulturförvaltningen. Borås betonar att detta är viktigt för att arbetet ska bli mer långsiktigt och systematiskt. Under perioden som utvecklingskommun har Borås haft fokus på att skapa goda och långsiktiga relationer till nyckelfunktioner i kommunen men även till olika myndigheter som exempelvis Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Gävle

I Gävle finns en handlingsplan för kommunens arbete för romsk inkludering under 2017–2020. Under 2017 var kommunens styrgrupp för arbetet involverad i att ta fram handlingsplanen. Den arbetades fram i dialog med romska representanter och med ett processtöd från ett konsultföretag. Styrgruppen tog i ett initialt skede fram en tidsplan för de aktiviteter som skulle genomföras under perioden samt en plan för hur insatserna skulle följas upp. De olika målen som valdes ut motsvarade de utvecklingsbehov som identifierades i en behovsinventering som genomfördes i initialt.

Den framtagna handlingsplanen tydliggör förvaltningars och sektorerans ansvar för arbetet med romsk inkludering 2017–2020. Målgruppen för handlingsplanen är Gävles invånare som identifierar sig som tillhörande den romska minoriteten.

Kommunen påtalar att romsk inkludering är en naturlig del i kommunens sociala hållbarhetsprogram. Syftet är att utveckla och systematisera kommunens arbete med social hållbarhet och att integrera mänskliga rättigheter. Nationella minoriteter och romsk inkludering är ett av sakområdena i programmet. Under 2020 beräknas riktlinjer och rutiner för samtliga sektorer inom kommunen vara framtagna.

Haninge

I Haninge har kommunen arbetat med att ta fram ett minoritetspolitiskt program som beräknas vara klart under 2020. Programmet bidrar till en förstärkning av och kompetenshöjning i kommunens arbete med nationella minoriteter. Detta ska genomföras genom att tydliggöra rättigheter, samordning, ansvar, uppföljning och utvärdering. Det ska även fungera som ett stöd och kunna ge vägledning för alla anställda och förtroendevalda i kommunen. Programmet ska slutligen utgöra ett underlag i verksamhetsplaneringen för kommunens alla verksamheter.

Kommunen har stöttat den lokala romska kulturföreningen som idag utgör en viktig mötesplats för många romer. Kommunen har även möjliggjort en fysisk träffpunkt för äldre romer samt ett föräldranätverk för skolfrågor.

Det har också bildats ett romskt råd som fungerar som motpart till kommunen. Kommunen uppger att dessa mötesplatser och sammanhang kommer att bestå efter att utvecklingsperioden är avslutad. Arbetet kan därmed bedrivas utifrån ett långsiktigt perspektiv.

Stockholm

I Stockholms stad har det varit av vikt att få arbetet med romsk inkludering in i ordinarie processer. Inom ramen för arbetet har det tagits fram en *stadsövergripande strategi för romsk inkludering 2018–2022* samt *riktlinjer för stadens arbete med nationella minoriteter* som kommunfullmäktige fattat beslut om. Innan beslut fick samtliga utpekade nämnder och det romska civila samhället i staden möjlighet att lämna synpunkter. Strategin fungerar som ett komplement till stadens ordinarie uppföljningssystem och medför att arbetet med romsk inkludering kan bedrivas långsiktigt samt att det går att följa upp och utvärdera. I Stockholm är flera nämnder involverade och bedriver ett arbete inom romsk inkludering.

Stockholm har genomfört samråd med romska representanter i olika forum i staden som ett led i stadens arbete med att leva upp till minoritetslagstiftningen.

Romska representanter har bjudits in av ordförande för dåvarande rådet för mänskliga rättigheter till ett flertal samråd. Under 2019 har ansvarigt borgarråd, klimat- och miljöborgarrådet, bjudit in romer till samråd i enlighet med framtagna styrdokument.

Uppsala

I Uppsala har en aktivitetsplan tagits fram tillsammans med målgruppen romer. Aktivitetsplanen baseras på vad som kommit fram i workshops med romer och tjänstepersoner från utbildnings-, social- och kulturförvaltningen samt kommunledningskontoret. Utifrån workshopen har respektive ansvarig förvaltning formulerat förankringsåtgärder och genomförbara åtgärder till aktivitetsplanen. Dessa har legat till grund för de olika aktiviteter som genomförts i Uppsala under perioden som utvecklingskommun. Kommunens styrgrupp för romsk inkludering har haft en viktig roll då den har haft representation från alla berörda förvaltningar som medverkat i den initiala ansökan om att få bli en utvecklingskommun. Styrgruppens arbete har haft fokus på att bland annat synliggöra arbetet, prioritera och sätta mål för det fortsatta arbetet.

Under utvecklingsperioden har det funnits kontaktpersoner inom varje förvaltning. Uppsala förklarar att detta har varit av vikt då utvecklingsarbetet har integrerats i ordinarie verksamhet. Samtliga insatser i kommunen har

förankrats och skett i samarbete med kontaktpersoner från olika förvaltningar i kommunen.

Hur har romers delaktighet och inflytande säkerställts under perioden som utvecklingskommun?

Strategin för romsk inkludering beskriver att romers kunskap och erfarenheter inom olika områden ska tas i beaktande i arbetet då detta resulterar i att arbetet kan bli mer effektivt samt bidra till att stärka romers egenmakt. Detta kan ske på olika sätt, exempelvis genom samråd och dialog men även genom olika former av anställningar.

Samtliga utvecklingskommuner har genomfört samråd med den romska målgruppen, både inför och under utvecklingsverksamheten. I flera kommuner har romer påverkat de områden inom strategin som kommunerna kommit att fokusera på men även påverkat vilka konkreta insatser som genomförts.

Utöver samråd har romer varit delaktiga i romska råd med representanter från olika romska målgrupper, samarbetat med föreningar från civilsamhället men även genom olika anställningar.

Borås

I Borås har det romska rådet, som bildades 2016, haft en central roll för romers delaktighet och inflytande. Rådet representeras av individer som tillhör olika romska grupper som bor i Borås och har ett operativt såväl som ett strategiskt uppdrag. Syftet är att rådet ska fungera som en länk mellan de romska grupperna och Borås stad. Under perioden som utvecklingskommun har rådet varit involverat i att bland annat ta fram en behovsinventering avseende romers behov. Det bevakar även hur Borås arbetar med de olika verksamhetsområden i strategin samt fungerar som en remissinstans. Rådet ska vara lokalt pådrivande. För att nå ut brett till romer i Borås genomförs vid behov öppna samråd, dit alla romer i kommunen är välkomna. När det romska rådet bildades erbjöd kommunen representanterna arvodering vid gemensamma möten och sammanhang tillsammans med kommunen. Argumentet var att arbetet skulle bedrivas på lika villkor och anses vara en framgångsfaktor.

Gävle

I Gävle genomfördes en undersökning under 2015 bland tjänstepersonerna i kommunen. I den framkom det att få verksamheter hade kunskap om romer som nationell minoritet eller vilka behov som romer i Gävle hade. Undersökningen resulterade i att kommunen under 2016 gjorde en behovsinventering avseende romers behov och önskemål med koppling till kommunens verksamhet. Ett hundratal intervjuer genomfördes av en samhällsväglare med romsk språk- och kulturkompetens i syfte att få en bättre bild av vilka behov som fanns. Inventeringen har varit viktig för de

åtgärder och aktiviteter som genomförts under utvecklingsperioden. Inventeringen visade bland annat att många romer döljer sin identitet i kontakt med kommunens stödfunktioner i rädsla av att uppleva diskriminering. Därför har en viktig del i arbetet bestått i att skapa dialog och möten mellan tjänstepersoner och förtroendevalda i kommunen och romer. Tillsammans har dessa träffats kontinuerligt för att diskutera romers behov, utmaningar och möjliga arbetsområden.

Haninge

Under perioden som utvecklingskommun har romers delaktighet och inflytande formaliserats i Haninge. Tidigare hade en romsk förening i kommunen informella möten med tjänstepersoner och politiker. Under perioden som utvecklingskommun har ett romskt råd initierats och representanter väljs vid ett öppet möte vartannat år. Rådet representeras av olika romska grupper, föreningsaktiva såväl som privatpersoner. Utifrån den så kallade Haningemodellen genomförs även kontinuerliga dialogmöten mellan romer och nyckelpersoner från förvaltningarna. En viktig princip för dessa dialogmöten är att romer är med och påverkar agendan. En första utvärdering av denna modell är planerad till hösten 2020.

Utöver det romska rådet har romer i kommunen möjlighet att få inflytande och delaktighet genom ett föräldranätverk men även genom samarbete och dialog med den romska kulturföreningen i kommunen.

Stockholm

I Stockholm har romers delaktighet och inflytande bland annat säkerställts genom samråd i olika former. Under en hearing som genomfördes i ett initialt skede av utvecklingsarbetet framfördes att rätten till arbete, social omsorg och trygghet, utbildning och kultur är viktiga områden att arbeta med. Dessa områden har fungerat som fokusområden för Stockholms arbete som utvecklingskommun.

I Stockholms arbete med att ta fram den stadsövergripande strategin har det varit viktigt att ha ett samarbete med romska föreningar i staden. I samband med förankringen av detta gick en inbjudan ut till föreningar om att nominera representanter till en samrådsgrupp. Syftet med samrådsgruppen var att ha en dialog samt få in synpunkter så att riktlinjerna och strategin kunde gagna målgruppen romer i Stockholm. Under 2019 har samråd genomförts med chefer för samtliga facknämnder som är utpekade i strategin tillsammans med ansvarigt borgarråd. Syftet med dessa har varit att reflektera över hur utvecklingsarbetet fortskrider samt fortsatta prioriteringar. Under 2019 har samråd även genomförts med romska ungdomar. I dessa har det bland annat framkommit att många unga inte vet hur de ska få tillgång till flera av de verksamheter som finns i staden, men även att det finns behov av mötesplatser samt positiva förebilder.

Uppsala

I samband med att Uppsala ansökte om att bli en utvecklingskommun genomfördes ett samråd med den romska målgruppen. Vid samrådet ställde sig parterna positiva till att ansöka om att bli en utvecklingskommun samt att den skulle utgå från de fyra områden som kommunen avsåg att arbeta vidare med, det vill säga stärka civilsamhällets organisering, socialtjänst/kontakt med myndigheter, arbetsmarknad och utbildning med fokus på grundskolan. Samtliga områden definierades utifrån erfarenheter och kunskaper från ett tidigare ESF-projekt Romane Buca riktad till romer i Uppsala samt de behov minoriteten gett uttryck för i samråd.

Kommunen har genomfört kontinuerliga samråd med målgruppen tillsammans med tjänstepersoner från berörda förvaltningar samt förtroendevalda. Samråden har varit förlagda efter kontorstid, efter önskemål från den romska målgruppen.

Insatser och metoder utifrån delområdena i strategin

Strategin för romsk inkludering består av sex verksamhetsområden (delområden) som de flesta människor kommer i kontakt med många gånger under sina liv. Utifrån resurser, prioriteringar och lokala förutsättningar har det inte varit möjligt för utvecklingskommunerna att genomföra insatser och pröva olika metoder inom samtliga områden. I ett initialt skede av utvecklingsperioden gjorde därför flera av dem en prioritering av vilka delområden de skulle arbeta med. De insatser som har genomförts har bidragit till positiva effekter i vissa romers livsvillkor samt att frågan blivit mer synlig i kommunerna.

Arbete

Strategin för romsk inkludering föreskriver att arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta det utanförskap romer kan befinna sig i. Strategin anger därför att romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden måste förbättras och detta gäller särskilt unga romer.

Regeringens viktigaste mål är full sysselsättning. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.²¹

Borås

I ett initialt skede genomförde brobyggarteamet i Borås tillsammans med det romska rådet en behovsinventering bland samtliga identifierade romska grupper i Borås. I behovsinventeringen framkom det att många romer i Borås saknade förtroende för samhällets stödfunktioner. Detta resulterade i att kommunen påbörjade ett utvecklingsarbete med så kallat enskilt stöd. Romska individer i kommunen kan genom det enskilda stödet få träffa brobyggarna för en individuell planering som syftar till att bistå dem i

²¹ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 43.

ärenden som är aktuella, exempelvis frågor om arbetslöshet. Brobyggarna tar inte beslut i enskilda ärenden utan hjälper till att hänvisa individerna till rätt instans eller handläggare samt att de ibland hjälper till som språkrör vid dessa möten. Brobyggarteamet har etablerat kontakt med nyckelpersoner i olika förvaltningar och myndigheter i kommunen.

Stockholm

Under perioden som utvecklingskommun har arbetsmarknadsnämnden genomfört insatser för att öka unga romers tillgång till arbetsmarknaden. Romska ungdomar mellan 16–19 år uppmuntras att söka sommarjobb i staden. Under 2017 genomfördes en satsning på ungdomsansättningar där 15 romska ungdomar tog del av insatsen. Tre av dem anställdes senare vid jobbtorg för unga. Inom ramen för ungdomsjobben genomfördes den så kallade rättighetsjakten där bland annat ett tiotal romska ungdomar anställdes på stadsledningskontoret. Uppskattningar som gjordes under 2019 visar på att cirka 45 romska ungdomar hade ett sommarjobb inom staden. Arbetsmarknadsnämnden har vidare under 2019 identifierat att det finns ett behov av en skraddarsydd vuxenutbildning för romer med syfte att öka den romska gruppens förutsättningar att komma in på arbetsmarknaden. Utbildningen beräknas att komma igång under 2020.

Uppsala

I Uppsala har samhällsvägledaren ansvarat för en öppen mottagning två gånger i veckan för minoriteten i arbetsmarknadsförvaltningens öppna lokaler. Dit kan romer i kommunen vända sig för att få råd, stöd och vägledning. Att mottagningen finns inom arbetsmarknadsförvaltningens lokaler är en fördel då samhällsvägledaren på ett enkelt sätt kunnat hänvisa individerna till ordinarie handläggare inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Under utvecklingsperioden har Uppsala genomfört ett flertal kompetens- och utvecklingsinsatser för anställda i Uppsala. En sådan är insatsen på temat *Hur antiziganism och romsk inkludering hänger ihop med diskriminering, aktiva åtgärder och bemötande*. Uppsala beskriver att många romer döljer sin romska identitet i kontakt med arbetsgivare och under de fyra utbildningstillfällena föreläste Antidiskrimineringsbyrån i Uppsala, Romskt informations- och kunskapscenter (RIKC) i Malmö samt romska brobyggare och den nationella samordnaren från Arbetsförmedlingen.

Utbildning

Enligt strategin för romsk inkludering är utbildning en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade livsvillkor för den romska befolkningen.

Det av riksdagen fastställda målet för svensk barn- och ungdomsutbildning är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och att utveckla sina

kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.²²

Borås

I Borås har en av de anställda brobyggarna haft särskilt fokus på skolan och unga personer. Brobyggaren har fungerat som ett praktiskt stöd och har varit behjälplig med exempelvis läxor eller andra mer krävande frågor såsom utmaningar kopplade till elevens familjesituation. Brobyggarna i Borås har haft ett tätt samarbete och har kontinuerligt träffats en gång varannan vecka. De har då kunnat diskutera aktuella ärenden och se hur de kan samarbeta för att säkerställa att individerna får rätt stöd utifrån uppkommen situation. Kommunen har under utvecklingsperioden aktivt arbetat för att öka kunskapen om rätten till modersmålsundervisning på romani chib, dels bland den romska minoriteten i kommunen, dels bland skolorna för att öka deras kunskap om rätten till modersmålsundervisning i romani chib.

Borås har under utvecklingsperioden även genomfört läsning för romska barn ur romsk litteratur och barnböcker på stadsbiblioteket. Kommunen har även påbörjat en satsning med läxläsning som vänder sig till romska barn mellan 8–15 år. Barnen kan genom satsningen få hjälp med sina läxor samtidigt som de får träffa andra romska barn och ungdomar i kommunen.

Brobyggarna har under utvecklingsperioden även varit närvarande i grundskolan. Syftet med detta har varit dels att öka de romska elevernas kunskap om den egna historien, dels att informationen ska utgöra en naturlig del i den ordinarie undervisningen.

Gävle

I kommunen arbetade en brobyggare inom skolan under 2017 och 2018. Brobyggaren arbetade särskilt med att möjliggöra för unga med komplex problematik i socialt utsatta livssituationer att nå en högre måluppfyllelse i skolan. Brobyggaren genomförde även kompetenshöjande insatser om romer och romers historia för högstadielärover och skolpersonal.

Under den behovsinventering som genomfördes initialt under utvecklingsperioden framkom det önskemål om läxhjälp för romska barn och unga. Därför påbörjade Gävles romska förening ett samarbete med Gävle kommun och Studieförbundet vuxenskolan. Syftet var att ge stöd till romska elever vid läxläsning. Insatsen har bedrivits från biblioteket och har bidragit till att fler barn och unga har ett större intresse av att besöka biblioteket. Aktiviteterna inom läxläsningsgrupperna är läsfrämjande och identitetsstärkande. Insatsen har genomförts under sex terminer och en gymnasie-lärare och kommunens romska samhällsvägleddare har hållit i den. Insatsen har enligt kommunen bidragit till att fler romska barn i kommunen är öppna

²² En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 29.

om sin romska identitet och att fler är medvetna om vikten av att fullfölja sina studier.

Haninge

I Haninge har kommunen under utvecklingsperioden genomfört kontinuerliga utbildningsinsatser för politiker, tjänstepersoner, lärare och elever. Under utvecklingsperioden har det skapats ett romskt föräldranätverk som har koppling till kommunens romska förening. Föräldrarna har träffats kontinuerligt och diskuterat behov, idéer eller oro som föräldrarna kan ha kopplat till barnens skolgång. Nätverket har bidragit till att frågor som är centrala för romska barn har tagits upp i samtal med kommunen, exempelvis skyldigheten för skolan att erbjuda modersmålsundervisning. Föräldranätverket har anlitats ett flertal gånger av kommunen för att genomföra föreläsningar för personal i skolan om romsk kultur, historia och många romers nuvarande situation. Kommunen har stöttat dessa insatser genom att arvoda de föräldrar som har föreläst.

Stockholm

I Stockholm har det genomförts strategiska såväl som operativa insatser inom delområdet. En av de kompetenshöjande insatser som genomförts är den webbutbildning om skyddet mot diskriminering som tagits fram av kommunstyrelsen i samverkan med kulturnämnden. Utbildningen behandlar frågor som mänskliga rättigheter, diskriminering samt nationella minoriteter och romers rättigheter. Det har även tagits fram två rapporter som bland annat tar upp den diskriminering romer kan erfaras i vardagen och hur den påverkar många romers livsvillkor.²³ Rapporterna har tillgängliggjorts för stadens samtliga medarbetare på intranätet. Brobyggarna som arbetar inom arbetsmarknadsnämnden har under utvecklingsperioden föreläst om romers levnadsvillkor ur ett nutida och historiskt perspektiv främst inom den egna förvaltningen. Även brobyggarna inom socialtjänsten har utbildat medarbetare utifrån samma material. Det övergripande syftet med dessa föreläsningar har varit att utveckla arbetssätt och metoder så att bemötandet präglas av kompetens och respekt.

En insats som kommer att permanentas under 2020 är satsningen med MR-ambassadörer i högstadieskolor i Stockholm. Det är en satsning som tagits fram av utbildningsnämnden i samverkan med Skolverket och Södertörns högskola. MR-ambassadörerna har utsetts i 20 av stadens skolor och de har i uppdrag att verka för att kunskapen om mänskliga rättigheter och nationella rättigheter sprids bland eleverna. Ambassadörerna har även i uppdrag att stötta skolans ledning genom råd och stöd i ämnet. Samma nämnd har även anställt en projektledare som ska stötta skolor och skolledning i arbetet för romsk inkludering. För detta arbete har nämnden tagit fram en

²³ Stockholms stad. En studie om diskriminering i Stockholm stads verksamheter (2017) samt rapporten Att synliggöra det omedvetna – En rapport om att förebygga diskriminering i Stockholms stad (2017)

förvaltningsspecifik handlingsplan som utgår från stadens generella strategi för romsk inkludering.

Uppsala

I Uppsala har ett av fokusområdena varit grundskolan samt att genomföra kompetenshöjande insatser för personal inom kommunen. Två satsningar som genomförts på Upplandsmuseet är utställningarna *Drömmen om skolan – om romers kamp för utbildning* och *100 % kamp – Sveriges historia berättar om människor som kämpar för att få rätt att leva livet fullt ut i ett jämlikt Sverige*.

En insats som genomförts och som särskilt riktat sig till femteklassare i Uppsala är teaterföreställningen *Katitzi*. Föreställningen tar upp frågor som rör romers liv och historia sett ut en romsk flickas liv i Stockholm på 1940- och 1950-talet. Föreställningen var ett samarbete mellan bland annat utbildningsförvaltningen, Reginateatern och Ormteatern. Efter varje föreställning fick pedagogerna en tygkasse med böcker och arbetsmaterial de kunde arbeta vidare med i klassrummet.

Bostad

Strategin för romsk inkludering lyfter att bostadsfrågan är av central vikt när det gäller romers inkludering i den meningen att den får betydande effekter för den enskildes levnadsvillkor i stort, bland annat i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barnens rätt och möjligheter till en stabil skolgång. Åtgärder behöver vidtas för att framför allt motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden. Målet bör vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen.²⁴

Gävle

I Gävle så genomförde det kommunala bostadsbolaget, Gavlegårdarna, webbutbildningen *Likabehandling av romer på bostadsmarknaden* i samarbete med Boverket. Gavlegårdarnas samtliga 200 medarbetare tog del av insatsen.

Uppsala

I Uppsala har representanter från operativ såväl som strategisk nivå vid bland annat Uppsala Bostadsförmedling, hyresvärdar, bostadsbolag och utredare inom arbetsmarknadsförvaltningen och bostadshandläggare tagit del av utbildningen *Likabehandling av romer på bostadsmarknaden*. Insatsen genomfördes i samverkan med Uppsala kommun, Upplandsmuseet och Boverket. Vid samma tidpunkt berättade Upplandsmuseet om romska historiska boplatser i Uppsala. Utbildningen genomfördes vid fyra tillfällen under 2019.

²⁴ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 49.

Övriga kommuner har inte redovisat några konkreta insatser inom ramen för delområdet bostad.

Hälsa och social omsorg och trygghet

Strategin för romsk inkludering lyfter att det krävs ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och den sociala delaktigheten ska öka. Strategin anger att ett särskilt fokus vad avser romers hälsa bör läggas på hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.²⁵

I juni 2018 antog riksdagen ett nytt övergripande nationellt mål för folkhälsopolitiken ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.²⁶

Det av riksdagen fastställda målet för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, samt att stärka skyddet för utsatta barn. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.²⁷

Borås

I Borås har ett trettiotal hälsoinspiratörer i varierande åldrar utbildats inom ramen för Romska ungdomsförbundets projekt med romska hälsoinspiratörer. Syftet med projektet är att utbilda romska hälsoinspiratörer om hälsorelaterade frågor så att de kan fungera som resurspersoner och utbilda andra romer i frågorna. Det övergripande målet med projektet är en förbättrad hälsa bland romer. I Borås har det även under perioden som utvecklingskommun funnits en brobyggare som haft särskilt fokus på hälsoområdet. Brobyggaren har arbetat tillsammans med hälsoinspiratörerna för att bland annat öka kunskapen om rätten till hälsa på lika villkor, både bland romer i Borås men även externt till olika aktörer inom kommunen.

Gävle

Gävles romska förening hade ett samarbete under 2017 med Romska ungdomsförbundet inom ramen för projektet med romska hälsoinspiratörer. Totalt utbildades ett trettiotal personer inom ramen för projektet. Syftet med projektet var att utbilda romska hälsoinspiratörer om hälsorelaterade frågor så att de kan fungera som resurspersoner och utbilda andra romer i frågorna. Det övergripande målet med projektet var en förbättrad hälsa bland romer. Satsningen resulterade i att unga kvinnor startade en kvinnogrupp i Gävles romska förening och de har fortsatt att arbeta hälsofrämjande.

²⁵ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 55.

²⁶ Prop. 2017/18:249. God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik.

²⁷ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 55.

I kommunen har socialtjänstens fältgrupp haft ett flertal informationsmöten för den romska målgruppen. Syftet med mötena har varit att ge information om socialtjänstens verksamhet samt att svara på deltagarnas frågor som bland annat rörde frågor som omhändertagande av barn. Gävle beskriver att det genomförts ett flertal liknande informella möten tillsammans med olika verksamheter inom kommunen och att dessa har bidragit till ökad förståelse och tillit mellan romer och de kommunala verksamheterna.

Haninge

I Haninge har kommunen arbetat aktivt för att bryta äldre romers isolering. Detta var något som bland annat uppmärksammades i den behovsinventering som genomfördes initialt under utvecklingsperioden. När den analyserades framkom det att huvudskälet till detta var att kvinnorna i kommunen ofta ansvarade för de äldre romerna i sin familj. Det var en utmaning för flera romer i kommunen som var 60 år och äldre att ta del av samhällets stödfunktioner eftersom flera av dessa personer inte hade fått lära sig att läsa eller skriva. I andra fall var deras svenska bristfällig. Detta resulterade i att kommunens äldreförvaltning anordnade en aktivitet kallad träffpunkt som särskilt riktade sig till romer. Träffpunktens verksamhet var att erbjuda ett forum för social samvaro och gemenskap. Några år efter att verksamheten startades tog kommunens romska förening över driften för träffpunkten efter att kommunen beviljade föreningen ett bidrag. En synergieffekt av träffpunkten är att den har underlättat möjligheten för romska kvinnor att i större utsträckning delta i arbetsmarknads- och utbildningsinsatsen.

Stockholm

I Stockholm har det under utvecklingsperioden anställts två brobyggare inom socialnämnden. Detta har ökat nämndens förutsättningar att tillgodose den romska minoritetens behov av social hälsa och omsorg på lika villkor. Ett exempel på detta är att de två brobyggarna utbildade sig till handledare i så kallade ABC-kurser som omfattar sex tillfällen. Kurserna syftar till att ge föräldrar möjlighet att utbyta erfarenheter i kombination med att handledarna informerar om barnrätt som sedan följs av diskussioner och övningar. I kurserna beskrivs bland annat hur föräldrar kan främja sitt barns självkänsla.

Uppsala

Utöver att Uppsala haft fokus på rätten till hälsa i projektet *Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar, bygg upp dig själv!* som hade ett särskilt hälsofokus så har även kommunen deltagit i projektet avseende romska hälsoinspiratörer.

I kommunen har det genomförts ett flertal kompetensutvecklingsinsatser inom ramen för delområdet social omsorg och trygghet. Under 2018 erbjöds personal inom socialförvaltningen och förtroendevalda inom socialnämnden att delta i ett utbildningstillfälle som bland annat utgick ifrån Socialstyrelsens bemötandematerial *I bemötandet tar framtiden form*. Satsningen

genomfördes tillsammans med Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö samt med Socialstyrelsen. Uppsala skriver att utbildningstillfället bidrog till att fler personer inom kommunen visade ett större engagemang för romsk inkludering, ett rättighetsbaserat arbetssätt och för kommunens ansvar som skyldighetsbärare att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter. Samhällsvägledaren arbetar några gånger i veckan i socialförvaltningens reception för barn och unga. Där finns möjlighet att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering.

Kultur och språk

Strategin för romsk inkludering anger att kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Det är därför angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det av riksdagen fastställda målet för den nationella minoritetspolitiken.²⁸

Borås

I Borås har det genomförts ett antal aktiviteter för att synliggöra romers mångfacetterade kultur och språk. Kommunen har bland annat uppmärksammat den internationella romadagen den 8 april i samverkan med Romani kulturförening men även resandefolkets högtidsdag den 29 september. Detta efter särskilda önskemål från resandegruppen i kommunen. Arbetet med romsk inkludering har även uppmärksamats under integrationsdagen, som är en årlig aktivitet som genomförs av arbetslivsförvaltningen, men även under minoritetsdagen, som är en årlig aktivitet som genomförs med samma förvaltning tillsammans med representanter för samtliga minoriteter. Under 2019 etablerades Cafe Romano som ska fungera som en samlingsplats för människor i Borås där de bland annat kan få en större inblick i varandras kulturer och traditioner.

Gävle

Innan Gävle blev utsedd till en utvecklingskommun var minoriteten romer en relativt osynlig grupp. Därför har Gävle under utvecklingsperioden fokuserat på att genomföra insatser för att synliggöra romers lokala närvaro men även sprida generell kunskap om arbetet med romsk inkludering. I de föreläsningar som har genomförts har kommunen medvetet valt att låta individer som tillhör olika romska grupper få komma till tals. Detta för att visa på den mångfald som finns inom den romska minoriteten. Aktiviteter som genomförts i kommunen för att synliggöra romsk kultur är bland annat under firandet av den internationella romadagen den 8 april samt flaggning och klockspelning där den romska nationalhymnen Gelem Gelem spelades från Rådhuset.

²⁸ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 67.

Haninge

I Haninge har kommunen genomfört årliga arrangemang för att lyfta romsk kultur och språk. Kommunen har haft ett nära samarbete med kultur- och fritidsförvaltningen vilket möjliggjort flera av dessa aktiviteter, exempelvis firandet av den internationella romadagen den 8 april. Den romska föreningen i kommunen har vidare fått bidrag från kommunen för att genomföra kulturella aktiviteter.

Stockholm

I Stockholm har stadens bokförlag, Stockholmia, uppmärksammat romers levnadsvillkor och platser i Stockholm stad. Antologin *Tillfälliga stockholmare* har tillgängliggjorts och ett kapitel handlar särskilt om romska liv och platser. Bokförlaget har även tagit fram boken *Romska liv och platser – berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige*. Staden arrangerade ett seminarium med innehåll från boken tillsammans med Stadsarkivet och romska representanter. Det har vidare tagits fram informationsskyltar på fyra tidigare romska boplatser i staden.

Under kulturfestivalen som genomfördes under 2019 genomfördes fyra programpunkter med romsk kultur. Uppskattningar som gjorts visar på att cirka 10 000 personer under kulturfestivalen tog del av romska kulturuttryck.

Uppsala

Även i Uppsala har det genomförts ett flertal aktiviteter i syfte att synliggöra den mångfacetterade romska kulturen. På kommunens webbplats pågår det för närvarande ett arbete med en samlingsfilm om romers historia och livssituation som särskilt tar upp rätten till sitt språk och kultur. Tre kortare filmer tas även fram där en av dem informerar om rätten till modersmålsundervisning i grundskolan. Kommunen har haft samverkan med lokala aktörer och under åren uppmärksammat både den internationella romadagen, resandefolkets högtidsdag samt Förintelsens minnesdag. Kommunen anser att samarbetet med lokala aktörer är värdefullt och att det är en framgångsfaktor som bidrar till att romers rättigheter främjas inom flera områden.

Insatser för att stärka civilsamhället

Strategin för romsk inkludering lyfter att det civila samhällets organisationer har en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet. Det av riksdagen fastställda målet för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och

välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och innefattar därigenom också romer.²⁹

Borås

Utöver att det i Borås funnits ett romskt råd som bland annat utgjort en länk mellan det romska civilsamhället och kommunen, så har det genomförts ett flertal konkreta aktiviteter i syfte att stärka det romska civilsamhället. En kvinnogrupp med koppling till den romska föreningen i Borås har bland annat genomfört träffar för kvinnor som syftat till att öka deras egenmakt men även att förbättra kunskapen om minoritetens rättigheter. Kommunen har i samverkan med bland annat Rädda barnen även arrangerat sommarläger för familjer. Under dessa har det bland annat hållits föreläsningar med fokus på romers rättigheter.

Gävle

Gävles romska förening etablerades under 2016 och har varit en nära samverkanspart till kommunen. En av de prioriterade målgrupperna i Gävle har varit romska ungdomar och kvinnor. Samverkan med exempelvis Studieförbundet Vuxenskolan har möjliggjort att deras lokaler kunnat utnyttjas för föreningens ungdoms- och kvinnogrupp. Under 2017 genomfördes en satsning med hälsofrämjande insatser för romska kvinnor. Insatserna var en fortsättning på de aktiviteter som genomförts i ett projekt i Romska ungdomsförbundets regi. Satsningen bidrog till att kvinnorna bland annat fick möjlighet att arbeta konkret med föreningsteknik men även diskutera frågor som beslutsrätt och egenmakt.

Haninge

Då Haninge blev utsedd till utvecklingskommun påbörjades arbetet med att starta en romsk förening som kunde agera som motpart till kommunen. Föreningen har under utvecklingsperioden utgjort en viktig mötesplats för romer samt utgjort en kanal till romer i kommunen. På kommunens webbplats finns en samlingssida med information om arbetet med romsk inkludering samt videofilmer om de olika delområdena på romani chib. Även sociala medier har varit en viktig kanal för att nå ut med information till det romska civilsamhället om arbetet som sker i kommunen.

Stockholm

Under perioden som utvecklingskommun har den romska minoriteten i staden beviljats fler ansökningar än tidigare och fler än andra nationella minoriteter. I snitt har kulturprogram i Stockholm riktade till den romska minoriteten tilldelats 5,5 miljoner kronor per år. I snitt har 40 procent av beviljade minoritetsansökningar varit riktade till romer. Kulturförvaltningen har haft möten med romska föreningar och organisationer i syfte att informera dem om hur de ska gå tillväga för att ansöka om dessa medel.

²⁹ En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Skr 2011/12:56, s 67.

En viktig kanal för att nå ut med information till det romska civilsamhället i Stockholm är Facebooksidan Romer i Stockholm. Arbetsmarknadsnämnden påbörjade arbetet under 2019 och i dagsläget har sidan cirka 1 700 följare. Syftet med sidan är att bland annat nå ut med information till målgruppen om aktiviteter och insatser som sker i Stockholm inom romsk inkludering.

Uppsala

I syfte att stärka det romska civilsamhället inledde Uppsala under 2017 ett samarbete med Uppsala Läns Bildningsförbund (ULB) och Antidiskrimineringsbyrån Uppsala. ULB ansökte om medlen som erhöles från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Syftet var att bedriva hälsofrämjande insatser riktade till romer genom projektet *Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar, bygg upp dig själv!* Målet med projektet var att romer i Uppsala skulle bilda en förening och tillsammans bli starkare som grupp. Utöver projektet så har Café Romano utgjort en viktig samlingsplats för romer i Uppsala. Kommunens romska samhällsvägledare har varit sammankallande och bjudit in såväl romska föreläsare som tjänstepersoner för att ta upp angelägna ämnen.

Hur har kommunernas kapacitet att arbeta med romsk inkludering förbättrats under perioden?

Samtliga kommuner beskriver att deras kapacitet att arbeta med romsk inkludering förbättrats under perioden som utvecklingskommun. Att hålla i och hålla ut, att ha en tydlig samordning, att kunna ta ett helhetsgrepp kring frågan samt att ha romer som anställda i kommunerna som exempelvis brobyggare och samhällsvägledare är några av de framgångsfaktorer som lyfts.

Genom det utvecklingsarbete som bedrivits så finns det en kunskapsbas och grund för fortsatt arbete i kommunerna. I majoriteten av kommunerna är fler förvaltningar och tjänstepersoner involverade i frågan än innan utvecklingsarbetet påbörjades. Flera kommuner lyfter att fler romer är öppna om sin romska identitet än tidigare och i högre grad gör anspråk på sina rättigheter.

Flera kommuner kan påvisa konkreta resultat, exempelvis uppskattningar av hur många romer som tagit del av olika arbetsmarknadsinsatser eller antal elever som fått kunskap om romers mångfacetterade historia i Sverige i skolan.

Borås

Borås beskriver att kommunens förutsättningar att arbeta utvecklingsinriktat var som störst initialt under utvecklingsperioden. I slutet av utvecklingsperioden har en tjänst upphört och kommunen kan inte genomföra planerade aktiviteter förrän de har säkerställt att det finns externa medel för detta. Brobygggarverksamheten i kommunen har bidragit till att det finns en kunskapsbas och ett upparbetat system och nätverk bestående av olika

nyckelpersoner i olika förvaltningar och myndigheter. En effekt av detta är att de flesta inom kommunens verksamheter har en kännedom om arbetet med romsk inkludering. Arbetet har medfört att romers tillit till kommunens olika verksamheter har ökat och att fler romer vill ta del av det personliga stödet. Kommunens samordnare för romsk inkludering och nationella minoriteter har ett nära samarbete. Detta möjliggör för kommunen att ta ett helhetsgrepp kring frågan om nationella minoriteters rättigheter och romsk inkludering utan att riskera att vissa frågor faller ”mellan stolarna”.

Gävle

I Gävle har kapaciteten att arbeta med romsk inkludering stärkts under perioden som utvecklingskommun. Kommunen beskriver att arbetet idag är strukturerat, förankrat och att det är en integrerad del i kommunens arbete med social hållbarhet. Arbetet med romsk inkludering är utformat med minoriteten romers delaktighet och inflytande. Under perioden som utvecklingskommun har Gävle vidare etablerat samarbete med offentliga myndigheter, studieförbund och civilsamhällesorganisationer.

En effekt av utvecklingsarbetet som kommunen ser är att kunskapen om romer och deras långvariga historia har nått ut till ett stort antal individer i Gävle. Kommunen ser även att utvecklingsinsatserna har bidragit till att kommunen har kommit i kontakt med fler romer som tillhör olika romska grupper. En ytterligare effekt är att kommunen ser att engagemanget hos romer i Gävle har ökat och att fler vill få kunskap om sina rättigheter.

Haninge

Haninge beskriver att implementeringen av arbetet med romsk inkludering tar tid men att kommunens kapacitet att arbeta med frågan har förbättrats. Ökad kunskap och upparbetade relationer till den romska målgruppen är faktorer som kommunen anser har varit avgörande i arbetet. Föräldranätverket och träffpunkten för äldre romer har bidragit till att arbetet integrerats i kommunens ordinarie strukturer. Genomfört arbete i kommunen har enligt kommunen bidragit till att romer i Haninge har fått en tryggare vardag.

Haninge kan se tydliga effekter av utvecklingsarbetet. En är att förtroendeklyftan mellan romer, myndigheter och kommunen har minskat. Träffpunkten har bidragit till att äldre romers behov av kommunala stödinsatser har blivit synliggjorda. En annan effekt av arbetet är att kommunen har en större förståelse för vikten av att ha personer med romsk språk- och kulturkompetens anställda i kommunen. De aktiviteter och insatser som genomförts inom ramen för utvecklingsverksamheten har bidragit till att fler romer i kommunen är öppna om sin romska identitet. De olika kulturaktiviteterna har bidragit till att romers kultur har blivit en synlig och naturlig del av kommunens verksamhet.

Stockholm

I Stockholm har arbetsmarknadsnämnden tagit fram en uppföljningsmodell som kan mäta effekterna av genomfört arbete. Under 2018 och 2019 har brobygggarverksamheten handlagt cirka 1 700 individärenden. Uppskattningsvis har 187 personer skrivit in sig på jobbtorget, och hundratalet personer har slussats vidare till Arbetsförmedlingen. Nämnden uppskattar vidare att sedan 2018 har brobygggarverksamheten bidragit till att 35 personer över 29 år, utan stöd av arbetsmarknadsinsatser, samt 42 personer med arbetsmarknadspolitiska insatser, har kommit in på arbetsmarknaden.

Under denna period har det även anställts två brobyggare på socialnämnden som arbetat för att tillgodose den romska minoritetens behov av social omsorg och trygghet. Inom utbildningsförvaltningen har det anställts en projektledare som har i uppdrag att stödja den romska minoriteten att skriva in barn på förskolan och att öka eleverns deltagande i modersmålsundervisningen.

Uppsala

Uppsala ser att perioden som utvecklingskommun för romsk inkludering stärkt kommunens kapacitet att arbeta med frågan. Detta beror dels på de omfattande externa kontakterna med såväl myndigheter som andra kommuner i landet, dels på kontakter som etablerats med lokala samarbetspartners. Kommunen deltar även i kontinuerliga erfarenhetsutbyten tillsammans med andra kommuner i landet. Genom detta får kommunen råd och stöd i hur arbetet kan utvecklas.

Genom utvecklingsarbetet i kommunen och de omfattande kompetensutvecklingsinsatserna för anställda i olika förvaltningar har kunskapen om såväl romsk inkludering som rättighetsbaserat arbets sätt ökat. Kommunen skriver att området blivit mer synligt och expertisen efterfrågas.

Samverkan med andra aktörer

Inom arbetet med romsk inkludering är samverkan med andra aktörer en viktig del för att arbetet ska kunna nå framgång och nå ut till olika målgrupper. Flera av de insatser som beskrivits tidigare i denna rapport hade inte varit möjliga utan nära samverkan med andra aktörer.

Samverkan har varit en omfattande del i samtliga utvecklingskommuners arbete och kommunerna har samverkat med aktörer på såväl lokal som central nivå. Den samverkan som varit på lokal nivå har bidragit till att insatserna kunnat formuleras utifrån konkreta lokala förutsättningar och behov.

Borås

Borås har haft en nära samverkan med flera trossamfund i staden. De har stöttat med matkassen som bland annat vänder sig till individer med

försörjningsstöd. Kommunen har även haft en samverkan med Hemgården där kommunen visat upp en utställning om romer under förintelsen. Även Rädda barnen har varit en viktig aktör då de möjliggjort för kommunen att genomföra familjedagar men även utvecklingsresor för romska familjer.

Gävle

Gävle kommun ingår i ett regionalt nätverk tillsammans med Region Gävleborg, Länsstyrelsen Gävleborg och samtliga tio kommuner som finns i Gävleborgs län. Nätverket initierades under 2019 och ska bland annat möjliggöra erfarenhetsutbyten men även hitta metoder för bättre samverkan.

Haninge

I Haninge har samordnaren för romsk inkludering deltagit i samverkansmöten där det funnits representanter från Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Region Stockholm och kommunerna Haninge, Nynäshamn och Tyresö. Det har även genomförts regelbundna möten med kommuner på Södertörn. Kommunen skriver att denna samverkan och nära dialog har bidragit till anställningar av romer men även att det initierats dialog om hur kommunerna kan arbeta med romsk inkludering i framtiden.

Stockholm

Arbetsmarknadsnämnden i Stockholm har haft en systematisk samverkan med Arbetsförmedlingen under utvecklingsperioden. Brobyggarna har samverkat kring kommunens och Arbetsförmedlingens insatser i syfte att den arbetssökande ska kunna ta del av insatser utifrån dennes förutsättningar och behov.

Uppsala

I Uppsala har samhällsvägledaren under några års tid ansvarat för ett brobyggarnätverk med deltagare från hela landet. Då många av brobyggarna och samhällsvägledaren inom romsk inkludering arbetar relativt självständigt kan de ibland sakna någon att råd göra med. I nätverket har deltagarna bland annat möjlighet att ta upp angelägna frågor kopplade till sin anställning och arbetet kring romsk inkludering.

Mänskliga rättigheter

Hur har kommunerna arbetat rättighetsbaserat och säkerställt principen om icke-diskriminering?

Strategin för romsk inkludering utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Utifrån konventionerna och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk är nationella minoriteter rättighetsbärare. Ett rättighetsbaserat arbetssätt innebär att kommunens verksamhet och tjänster anpassas utifrån den enskildes rättigheter.

Det är kommuner och andra offentliga aktörer som ska se till att de nationella minoriteternas rättigheter tillgodoses. Kommunerna är alltså skyldighetsbärare och därmed ansvariga för att rättigheterna respekteras, skyddas och infrias.³⁰

Borås

I Borås finns utöver policydokumentet i form av program för nationella minoriteter, flera styrdokument som tar sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter. Inom arbetet med romsk inkludering har kommunen arbetat för att olika romska grupper ska ha inflytande i arbetet som bedrivs, samt att alla romer, oavsett kön och ålder samt olika perspektiv är inkluderade i utvecklingsarbetet.

Gävle

I ett initialt skede av utvecklingsverksamheten i Gävle involverades den romska målgruppen i kommunen för att tillsammans identifiera de hinder som gör att romer inte får sina rättigheter tillgodosedda. I framtagandet av kommunens handlingsplan för romsk inkludering har rättighetsperspektivet genomgående varit centralt samt att romers delaktighet och inflytande funnits med som bärande principer.

Ett konkret exempel på hur kommunen har arbetat med principen om icke-diskriminering är utställningen *Idag är jag rom* som genomfördes i samarbete med Länsmuseet Gävleborg. I den fick romska ungdomar via skapande möjlighet att reflektera över sin romska bakgrund, sin identitet och den diskriminering som romer kan möta. Utställningen behandlade teman som diskriminering, fördomar och identitet och utmaningarna med att behöva dölja sin kulturella identitet. Utställningen lyftes vid ett flertal tillfällen i lokalmedia.

Haninge

Haninge beskriver att arbetet med icke-diskriminering och rättighetsbaserat arbetssätt har bedrivits i olika forum. Exempelvis genom dialog, samråd, nätverk, samarbeten, samtal, diskussioner och annan kommunikation. Genom att lyssna, skapa transparens och genom de olika aktiviteter som genomförts har förtroende och kontakt byggts upp mellan romska kommuninvånare och kommunens politiker och tjänstepersoner. Detta har även ökat romers egenmakt, deras vilja och mod har stärkts och möjliggjort att de själva blivit en del av förändringsarbetet och att de därmed fått kapacitet att förbättra sin situation.

Stockholm

Stockholm har tagit fram en webbutbildning om skyddet mot diskriminering samt två rapporter som bland annat rör den diskriminering och rasism romer

³⁰Länsstyrelsen i Stockholm. *Arbetar din kommun rättighetsbaserat? Kort om rättighetsbaserat arbete för att främja nationella minoriteters rättigheter i kommuner*

kan uppleva.³¹ I Stockholm finns det vidare ett flertal styrdokument som kommunfullmäktige antagit. Av dessa framgår att diskriminering inte får förekomma i stadens olika verksamheter. I stadens strategi för romsk inkludering framkommer det att arbetet med romsk inkludering ska präglas av ickediskriminering. Det framkommer även att arbetet ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv.

Uppsala

Under 2017 påbörjades ett strategiskt arbete med rättighetsbaserat arbetssätt inom fyra kommunala verksamheter. Under samma period genomfördes en workshop om rättighetsbaserat arbetssätt för de tjänstepersoner som arbetar i förvaltningar med koppling till romsk inkludering. Under 2019 har chefer och medarbetare blivit erbjudna att ta del av en introduktionsutbildning om det rättighetsbaserade arbetet. Under utbildningen har strategin för romsk inkludering synliggjorts. Utbildningen har även belyst de särskilda rättigheterna de nationella minoriteterna har enligt minoritetslagen.

Hur avser kommunerna att arbeta vidare med romsk inkludering?

Den statliga finansieringen för utvecklingsverksamheten upphör i maj 2020. Kommunernas förutsättningar att arbeta med frågan efter utvecklingsperioden varierar och påverkas av olika faktorer, exempelvis kommunens övergripande budget men även prioriteringsarbete.

Flera av kommunerna beskriver hur perioden som utvecklingskommun möjliggjort för dem att pröva metoder och arbetssätt inom romsk inkludering. Flera av dem beskriver även hur olika processer som gynnar romsk inkludering påbörjats i kommunerna. Den statliga finansieringen har varit viktig för majoriteten av kommunerna. Finansieringen har bland annat resulterat i att kommunen kunnat ha anställda som arbetat med frågan men även att konkreta insatser har kunnat genomföras.

Borås

Borås stad kommer fortsätta att avsätta medel för arbetet inom romsk inkludering. I praktiken innebär det att tre tillsvidareanställda personer ska arbeta på heltid med romsk inkludering inom två förvaltningar. De kommer att fortsätta att ha ett nära samarbete med kommunens samordnare för nationella minoriteter.

Gävle

En stor del av utvecklingsarbetet i Gävle har handlat om att utveckla rutiner och riktlinjer i de verksamheter som har bäring på strategin för romsk inkludering. Detta i syfte att arbetet ska bedrivas i ordinarie verksamhet.

³¹ Stockholms stad. En studie om diskriminering i Stockholm stads verksamheter (2017) samt rapporten Att synliggöra det omedvetna – En rapport om att förebygga diskriminering i Stockholms stad (2017)

Kommunen uppger att de efter avslutad utvecklingsperiod kommer att fortsätta genomföra samråd med den romska målgruppen men att de ekonomiska förutsättningarna för kommunens fortsatta arbete för romsk inkludering i dagsläget inte är beslutade.

Haninge

Tiden som utvecklingskommun har satt igång en positiv utveckling men Haninge uppger att fyra år är alldeles för kort för att kunna uppnå reella skillnader i romers livsvillkor. Samordnarfunktionen för romsk inkludering kommer att bestå och kommer att ansvara för att på strategisk nivå prioritera, leda, möjliggöra och följa upp kommunens arbete för romsk inkludering. Samordnaren kommer att fortsätta arbeta internt gentemot kommunens olika förvaltningar, samt externt gentemot olika myndigheter samt den romska målgruppen. De statliga medlen har huvudsakligen använts till riktade insatser under utvecklingsperioden. Att de försvinner kommer att påverka möjligheten till ekonomiskt stöd och insatser och aktiviteter för exempelvis träffpunkten för seniorer och föreläsningar som genomförs i skolor. Kommunen förklarar att detta kommer att resultera i att samordnaren för romsk inkludering i högre grad behöver stötta den romska föreningen med bland annat att ansöka om verksamhets- och projektbidrag.

Stockholm

Under 2020 har Stockholm för avsikt att påbörja arbetet med att identifiera vad som är nästa steg i arbetet inom romsk inkludering. Stockholm kommer även att se över vilka synergieffekter arbetet kan få om det inkluderas i utvecklingsarbetet med att nå de globala målen i enlighet med Agenda 2030. Ett ytterligare område Stockholm kommer fokusera på framöver är att se över hur stadens kulturinstitutioner i ökad utsträckning kan synliggöra den romska minoriteten som en naturlig del av stadens kulturella och språkliga mångfald.

Uppsala

I Uppsala kommer samordnaren för romsk inkludering samt samhällsväglederen fortsätta att driva arbetet för romsk inkludering. I kommunens övergripande styrdokument avseende mål och budget finns två åtgärder som har bäring på arbetet med romsk inkludering. Socialnämnden kommer fortsatt att ha det kommunövergripande ansvaret för romsk inkludering samt genomföra insatser riktade till romska barn och unga. Kommunen kommer fortsätta att arbeta för att förbättra romers levnadsvillkor. Kommunens övergripande handlingsplan för mänskliga rättigheter kommer att kompletteras med ett delområde som har direkt bäring på romsk inkludering. Detta medför att arbetet för romsk inkludering på ett tydligare sätt integreras i kommunens ordinarie strukturer.

Kommunen kommer även att fortsätta med att utveckla former för strukturerade samråd samt aktiviteter för att förbättra och genomföra samråd tillsammans med romska barn och unga.

Myndigheter med särskilda uppdrag för romsk inkludering

Under 2019 har sex myndigheter utöver Länsstyrelsen haft uppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering. Nedan följer en sammanfattning av myndigheternas verksamhet.

Arbetsförmedlingen

Uppdrag

I mars 2016 fick Arbetsförmedlingen i regeringsuppdrag att under 2016–2019 vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i myndighetens verksamhet. I uppdraget framgick bland annat att kvinnors möjligheter att ta del av insatserna skulle förbättras och Arbetsförmedlingen skulle dra nytta av den verksamhet som myndigheten drivit i tidigare pilotkommuner. Därutöver skulle myndigheten säkerställa att dess personal fick kunskaper om romer som nationell minoritet. Uppdraget anger även att Arbetsförmedlingen skulle samråda med romska företrädare och sakkunniga.

Genomförande

Under 2016 tog Arbetsförmedlingen fram en plan för ett strategiskt arbete med romsk inkludering. Myndigheten anställde personer med romsk språk- och kulturkompetens i några kommuner och genomförde kunskapshöjande insatser för personalen. Året därpå tog myndigheten fram en nulägesbeskrivning³² av romers situation på arbetsmarknaden. Nulägesbeskrivningen visade att det behövs dels individuellt stöd till målgruppen och ett strukturellt arbete för att inkludera arbetsgivare i arbetet mot antiziganism.

En ny handlingsplan som fokuserar på romers rättigheter utifrån minoritetslagstiftningen har tagits fram under 2019 men inte realiserats. Myndigheten har arrangerat två samråd på nationell nivå genom Länsstyrelsens samordnade samråd. Arbetet med att säkra kunskap om romer som nationell minoritet främjas genom en webbutbildning³³ som ingår i grundutbildningen för nyanställda.

Myndigheten har även stärkt sitt arbete för samtliga nationella minoriteter genom att inrätta en referensgrupp med representanter från myndighetens sex regioner. Myndigheten tillhandahåller även två filmer om nationella minoriteters rättigheter och minoritetsspråk på myndighetens intranät.

³² Arbetsförmedlingen skrev en underlagsrapport inom ramen för Länsstyrelsens Nulägesbeskrivning, 2018 vid namn Romsk inkludering i arbetslivet.

³³ Webbutbildningen heter Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden.

Utmaningar

Under 2019 har Arbetsförmedlingen haft en utmanande personalsituation på grund av bland annat uppsägningar och en ansträngd arbetsmiljö. Flertalet personer med romsk språk- och kulturkompetens har sagts upp vilket resulterat i att myndigheten har tappat sina kontaktytor för samverkan med kommuner och dialog med minoriteten romer.

Samtidigt konstaterar myndigheten att det finns en förtroendeklyfta mellan målgruppen och Arbetsförmedlingen. Denna situation riskerar att medföra att Arbetsförmedlingens verksamhet inte kommer de romer som står långt från arbetsmarknaden till del. Målgruppen skulle dra nytta av ett uppsökande arbete men Arbetsförmedlingen arbetar inte så och saknar formaliserade kontaktytor på lokal nivå.

Utvecklingsområden

Arbetsförmedlingen har identifierat flera utvecklingsområden för myndighetens arbete med romsk inkludering. Både internt och externt arbete krävs. Några nyckelområden för det interna arbetet är

- att myndighetens ansvar som förvaltningsmyndighet i enlighet med minoritetslagstiftningen behöver tydliggöras genom ledning och styrning
- att målgruppens inflytande behöver stärkas genom utveckling av myndighetens samråd och formaliserade kontaktytor på lokal nivå
- att strukturen för uppföljning av myndighetens arbete med jämlikhet och inkludering av minoriteten romer behöver stärkas.

Det externa arbetet behöver förbättras genom insatser för att romska kvinnor ska kunna ta del av verksamheten. Därutöver behövs insatser gentemot arbetsgivare för att främja inkluderande rekrytering.

Boverket

Uppdrag

Boverket har under 2019 haft ett uppdrag att fortsätta med en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden³⁴. Detta uppdrag kopplar an till ett tidigare uppdrag³⁵ där myndigheten skulle skapa ett nätverk med romska representanter, fastighetsägare och hyresvärdar. Nätverket skulle ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar. Boverket skulle även stödja nätverket i arbetet med att utifrån materialet genomföra kunskapshöjande insatser.

³⁴ Regeringsbeslut Ku2018/02217/DISK, Ku2018/02270/DISK

³⁵ Regeringsbeslut Ku2016/01141/DISK

Genomförande 2019

Under 2019 har Boverket tillhandahållit en webbaserad utbildning som erbjudits hyresvärdar och fastighetsägare. Utbildningen har kostnadsfritt kunnat genomföras i företagens egna lokaler med hjälp av romska utbildningsledare. Totalt sju utbildningstillfällen har genomförts i tre kommuner; Lund, Örnsköldsvik och Uppsala. Fyra av utbildningstillfällena genomfördes i Uppsala där Boverket har samarbetat med kommunen. Enkäter till deltagarna har visat att utbildningen gett nya värdefulla insikter.

Utbildningsmaterialet har uppdaterats under 2019 och nu finns utbildningen i två versioner, dels som renodlad webbversion, dels som grupputbildning som genomförs med romska utbildningsledare.

Utmaningar och utvecklingsområden

Boverket upplever att det är svårt att nå ut till målgruppen då bostadsföretag och fastighetsägare vanligtvis inte arbetar med minoritetsfrågor och urskiljer vanligtvis inte insatser för specifika grupper. För att hitta mottagare av utbildningsinsatserna har det varit bra att samverka med kommuner som redan har ett arbete för romsk inkludering. Boverket konstaterar att utbildningen kan hjälpa till att fylla kunskapsluckor men att det krävs större strukturella insatser mot diskriminering för att komma till rätta med problematiken.

Institutet för språk och folkminnen (Isof)

Uppdrag

Isof har haft regeringens uppdrag att genomföra insatser för att bevara den romska språkvarietetens kaale för nutida och framtida bruk³⁶. Uppdraget innebar att samla in, dokumentera och bevara språket och tillgängliggöra det för forskning och språkundervisning. Metoden för uppdraget var att genomföra samtal med talare av kaale och kartlägga insatser för språkgruppen³⁷.

Genomförande

Vid 2018 års början tog Isof fram en plan för arbetet. En viktig del i arbetet var att anlita samtalsledare som i sin tur skulle kontakta talare av kaale och genomföra intervjuer med dem. För att nå ut till talarna samarbetade Isof och samtalsledarna med intresseorganisationer för kaaledialekten. Fler än 100 intervjuer genomfördes, vilket resulterade i över 40 timmars inspelningstid. Under 2019 har intervjuerna översatts till svenska, transkriberats och arkiverats. På grund av språkets utsatthet var det svårt att hitta personer med kompetens att kunna transkribera inspelningarna.

³⁶ Redovisning av uppdrag Ku2017/02544/LS

³⁷ Regeringsbeslut, Ku2017/00478/KL, Ku2017/01535/KL, Ku2017/02582/LS

Utmaningar och utvecklingsområden

Uppdraget har visat att språksituationen inom kaalegruppen är kritisk. Det finns mycket få talare som har goda kunskaper i språket. Språkkunskaper har inte förts vidare mellan generationerna och det saknas helt modersmålsundervisning på kaale. Isof uppskattar att risken för att språket dör ut är betydande. Ett omfattande revitaliseringsarbete skulle behövas där de intervjuer som genomfördes kan användas som grund. Isof föreslår insatser för att producera pedagogiskt material, lästräning, insatser för att kunna ge modersmålsundervisning, högskoleutbildning och att möjliggöra för översättare. Myndigheten önskar ett gemensamt regeringsuppdrag med Skolverket och Statens kulturråd för att kunna möjliggöra den typen av insatser.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

Uppdrag

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har haft ett tudelat uppdrag inom strategin för romsk inkludering 2016–2019³⁸. Den första delen av uppdraget innebar att myndigheten skulle genomföra insatser för att förbättra förutsättningarna för romers engagemang i det civila samhället och för romska organisationers deltagande i samhällslivet. Den andra delen var att fördela statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer³⁹. Den del som rörde att fördela statsbidrag gällde ursprungligen enbart under 2016–2018, men förlängdes till att gälla även under 2019⁴⁰.

Fördelning av bidrag

Under 2019 har MUCF haft 1,9 miljoner kronor att fördela till projekt som främjar romers hälsa. Myndigheten har arbetat aktivt för att nå ut med information om bidraget och har stöttat ansökande föreningar under alla skeden av ansökningsprocessen. Myndigheten har exempelvis arrangerat två skrivartugor tillsammans med några romska föreningar för att underlätta föreningarnas arbete. Ett dialogbaserat kompletteringsförfarande⁴¹ har använts och myndigheten anser att ett sådant arbetssätt främjar ansökarnas föreningstekniska kapacitet. MUCF har prioriterat projekt med lägre budget för att möjliggöra att fler och mindre erfarna föreningar skulle kunna ta del av statsbidraget. Under 2019 ansökte 24 föreningar varav 10 beviljades medel. Sedan bidraget inrättades har antalet beviljade projekt ökat stadigt från tre projekt 2016 till 10 projekt 2019. Utvecklingen har inneburit att fler som ansökte beviljades bidrag men också att de som beviljades fick ett lägre

³⁸ Regeringsbeslut Ku2016/01243/DISK,

³⁹ Stöd fördelades enligt förordning 2016:840.

⁴⁰ Regeringsbeslut (2019b). Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

⁴¹ Myndigheten har haft telefonkontakt med organisationer och viss information och vissa kompletteringar har kunnat tas emot per telefon.

belopp. Konsekvensen blev att det saknades medel för löner och arvoden vilket innebar att arbetet med hälsofrågor i hög grad förlitats till ideellt arbete. Totalt har 27 projekt beviljats bidrag under 2016–2019.

Resultat av statsbidragshanteringen

De projekt som har slutredovisats hitintills har nått ett stort antal personer och de slutredovisningar som inkommit visar att projekten har stärkt föreningarna. Metodutveckling har skett, kontaktnäten har ökat och fler har börjat engagera sig ideellt.

Många av slutredovisningarna visar att projekten har involverat romska flickor och kvinnor. Ett resultat är att projekten påverkat möjligheten att prata mer öppet om det som organisationerna ofta benämner som kvinnohälsa, vilket MUCF tolkar som sexuell och reproduktiv hälsa. Några andra temaområden som projekten har haft är romska barns skolgång, våld i hemmet, barnäktenskap och missbruk. Utöver sakfrågorna har projektverksamheten bland annat lett till ett ökat informationsutbyte, både inom det romska civilsamhället och mellan civilsamhället och den offentliga sektorn.

MUCF har en omfattande bidragsfördelning och under året har myndigheten varit proaktiv i att informera romska föreningar om andra bidragsformer. Myndigheten har särskilt informerat om projektbidraget ungas organisering och projektbidrag mot rasism. Till följd av detta sökte elva romska organisationer inom dessa stödformer varav fyra beviljades.

Genomförande av insatser för att stärka förutsättningar

MUCF har genomfört fyra olika typer av insatser för att stärka förutsättningarna för romer att engagera sig. Efter önskemål från målgruppen genomfördes två skrivarstugor för att romska organisationer skulle lära sig skriva bättre ansökningar. 26 personer deltog i skrivarstugorna som arrangerades i Stockholm och Malmö i partnerskap med fem romska organisationer⁴².

Skrivarstugorna följdes upp med en utbildningshelg i föreningsteknik. Även denna träff genomfördes i samarbete med fem romska organisationer⁴³. Helgen fokuserade på regler för arvoden och arbetsgivaransvar och utöver föreläsare från de medverkande organisationerna deltog ett redovisnings- och bokföringsföretag samt föreningen Tillsammansskapet. Vid detta utbildningstillfälle deltog 25 personer.

I syfte att följa den reviderade lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och §5a som anger att förvaltningsmyndigheter särskilt ska främja barn och ungas möjligheter till inflytande och samråd, så

⁴² Dessa organisationer var Internationella Roma och Resande Kvinnoforum och Romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans i Stockholm och Malmö Romska Idécenter, Internationella klubb Vorta Drom och Romska Ungdomsförbundet i Malmö.

⁴³ En arbetsgrupp med representanter för följande organisationer deltog: Fusion ideell förening, Malmö Ungdomscentral, Romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans, Romano Pasos Research Center, och Romska Ungdomsförbundet.

arrangerade MUCF en ungdomsträff. Träffen genomfördes tillsammans med två föreningar⁴⁴ och temat var *inflytande-makt-rättigheter*. Agendan sattes i samarbete med deltagarna och de diskuterade bland annat anti-ziganism, mänskliga rättigheter och organiserings- och föreningsfrågor. Föreläsningar om strategin för romsk inkludering, nationella minoriteters rättigheter och vad ett samråd är genomfördes också. Under träffen deltog 16 personer.

Då MUCF genomförde en uppstartsträff för samtliga projekt som bifölls år 2019 deltog 63 organisationer varav tio var romska. Träffen kom att fungera som ett erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer. Myndigheten informerade bland annat om villkor för projektbidrag och vad som är viktigt att tänka på då man bedriver projekt. Två workshoppar arrangerades också.

Utmaningar och förslag

MUCF anser att storleken på statsbidraget som de fördelat har varit för litet. Begränsningen har gjort att de tvingats till skarpa prioriteringar, de flesta projekt har beviljats förhållandevis lite pengar vilket lett till en stor frustration bland romska organisationer. De små bidragsbeloppen har hämmat potentialen för romska organisationer att utvecklas då merparten har behövt bedriva sina projekt helt ideellt.

MUCF ser också att det finns ett fortsatt stort behov bland romska organisationer att förbättra sina kunskaper inom projektkonometri, skatteregler, föreningsteknik och i att skriva bra projektansökningar. Myndigheten upplever att det finns ett stort intresse hos romska organisationer och stora förväntningar på myndigheten att både fortsätta arbetet med att förbättra romers hälsa och på det kapacitetshöjande stöd som myndigheten kan ge.

En oroande tendens som myndigheten uppger är att det är svårt att nå ut till romska unga män. Få män deltog i ungdomsutbytet och myndigheten uppger att unga män uteblivit även från andra insatser. Det är också myndighetens bild att romska hbtq-personer är en grupp i behov av mer stöd.

MUCF föreslår regeringen följande

- att myndigheten får fortsatt uppdrag att fördela stöd enligt förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer och att stödet utökas
- att myndigheten även fortsatt ska få i uppdrag att förbättra förutsättningarna för romers engagemang i det civila samhället och för romska organisationers deltagande i samhällslivet
- att barn- och ungdomsperspektivet särskilt beaktas i allt arbete inom ramen för romsk inkludering.

⁴⁴ Gävle Romska Förening och Malmö Ungdomscentral.

Skolverket

Uppdrag

Under åren 2016–2019 har Skolverket haft två uppdrag inom strategin för romsk inkludering. Det ena innebär att Skolverket skulle ta fram och tillgängliggöra en lämplig uppdragsutbildning under 2016–2019 för personer med romsk språk- och kulturkompetens⁴⁵. Uppdraget skulle genomföras i samverkan med Socialstyrelsen som hade ett särskilt ansvar för de delar i utbildningen som rör socialtjänst och hälso- och sjukvård. Skolverket skulle teckna överenskommelse med en utbildningsleverantör som skulle genomföra två utbildningsomgångar. Det andra uppdraget innebär att Skolverket skulle genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer⁴⁶. Enligt regeringens beslut skulle Skolverket undersöka befintligt stöd i de kommuner som arbetar med romsk inkludering och erbjuda stöd. I uppdraget ingick att sprida information och kunskap, genomföra en riktad insats till ett antal kommuner samt erbjuda ett stödpaket för att öka kunskapen i skolan. Nedan följer myndigheternas redovisningar.

Uppdrag att ta fram och tillgängliggöra en uppdragsutbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens

Genomförande

Regeringens intention med uppdraget var att utbilda personer med romsk språk- och kulturkompetens så att de skulle kunna fungera som en länk mellan enskilda individer och offentlig verksamhet inom områdena utbildning (förskola, förskoleklass, skola) och social omsorg (socialtjänst, hälso- och sjukvård). Kommuner och landsting fick därför möjlighet att ansöka om medel från Regeringskansliet som skulle ersätta femtio procent av lönekostnaden för respektive deltagare som gick utbildningen.

Skolverket tecknade en överenskommelse med Södertörns högskola som hade erfarenhet av uppdragsutbildningar för romska brobyggare sedan tidigare. Utbildningen genomfördes inom ämnet pedagogik och den omfattade 7,5 poäng per termin under fyra terminer. Undervisningen skedde under månatliga studieträffar om två och en halv dag per tillfälle.

Utbildningen omfattade fyra delkurser varav den första belyste den romska minoritetens ursprung och historia. De följande kurserna fokuserade på det romska brobyggarpuppdraget i skola och socialtjänst.

Resultat

Två utbildningsomgångar har genomförts där tolv respektive sju deltagare från åtta olika kommuner⁴⁷ påbörjade utbildningen. Av dessa sammanlagt 19 deltagare har elva personer fått ett godkänt resultat. Södertörns högskola har

⁴⁵ Regeringsuppdrag Ku/2016/00995/DISK.

⁴⁶ Regeringsuppdrag Ku2016/01673/DISK.

⁴⁷ Kommunerna är: Haninge, Sundsvall, Upplands Väsby, Västerås, Örebro, Stockholm, Borås och Gävle.

utvärderat utbildningen och deltagarnas omdömen har varit mycket positiva. Högskolan har bedömt utbildningen som relevant för brobyggjarrollen och deltagarnas färdigheter i det sociala samspelet och kunskaper om samhället har stärkts.

I de redovisningar som kommunerna har lämnat till Skolverket betonas att utbildningen har stärkt förmågan att handskas med komplexa frågor. Kommunerna har i sina rapporter lyft fram att det är svårt att redovisa tydliga effekter av brobyggarnas arbete, trots detta ges flera exempel på nyttan av arbetet. Bland annat har förtroendet mellan minoriteten och myndigheterna ökat och insatser på arbetsmarknadsområdet har lett till självförsörjning genom anställningar, feriejobb och studier.

Utmaningar och möjligheter

Skolverket lyfter fram flera utmaningar i arbetet med utbildningen. Dels så har utbildningen haft ett lågt antal deltagare och relativt låg genomströmning under perioden 2016–2019. Bara 19 av de 40 platser som stått till förfogande har fyllts och endast elva brobyggare har godkänts. Kommunerna beskriver att det är en utmaning att finansiera uppdraget, och från deltagarnas sida framkommer att det är svårt att kombinera studier med yrkesarbete och familjeliv. Förutsättningarna för genomförandet behöver därför ses över, till exempel behöver behörighetskrav liksom alternativa utbildningsförslag diskuteras.

Uppdrag om insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer

Genomförande

Skolverket har gjort en rad olika insatser inom ramen för uppdraget. De flesta har riktat sig gentemot samtliga nationella minoriteter då myndighetens instruktion tydliggör Skolverkets ansvar att verka samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till samtliga minoriteter.

Inledningsvis genomförde Skolverket en kartläggning av kommuners arbete med romsk inkludering. Den visade att få lärare använde sig av det läromedelssupplement som Skolverket hade tagit fram tidigare. Enligt regeringens beslut skulle Skolverket erbjuda stöd till utvecklingskommunerna men enligt myndigheten var det svårt att få gehör för en behovsinventering hos kommunerna. Slutligen fördjupades ett samarbete med Stockholms stad som genomförde en pilotsatsning där lärare från ett grundskoleområde utbildades till MR-ambassadörer. Under 2019 erbjöd Skolverket utbildningen till deltagare över hela landet. Det visade sig svårt att fylla utbildningsplatserna och den första utbildningsomgången ställdes in medan den andra inplanerade utbildningsomgången genomfördes med tolv deltagare. Totalt utbildades 25 personer.

Den del av uppdraget som rörde att sprida information och kunskap har myndigheten hanterat genom en rad olika insatser:

- Ett digitalt stödpaket har tagits fram tillsammans med en referensgrupp ur minoriteten romer. Stödpaketet innebär att undervisningsmaterial har samlats på en webbsida⁴⁸.
- Ett erfarenhetsutbyte har genomförts mellan Romska Ungdomsförbundet och det samiska ungdomsförbundet Sáminuorra. Deltagarna fick bland annat kunskaper om vad skolan är skyldig att undervisa om vad gäller nationella minoriteter.
- Interna insatser har gjorts för att öka kunskapen om nationella minoriteter hos Skolverkets personal såsom att arrangera filmvisning och husera en utställning.
- Nationella minoriteters högtidsdagar har uppmärksammats på sociala medier och i nyhetsbrev.
- Tolv olika konferenser har använts för att sprida information om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Bland annat två brobyggarkonferenser, Mänskliga rättighetsdagarna och konferenser för språk-, läs- och skrivutvecklare.
- En affisch om nationella minoriteter har tagits fram och spridits för att uppmärksamma lärare på deras uppdrag att undervisa om nationella minoriteter.
- Skolverket har även samarbetat med en rad myndigheter och aktörer⁴⁹ för att tillsammans öka förutsättningarna för att befintligt material ska spridas.

Utmaningar och möjligheter

Skolverket konstaterar att det har varit svårt att samarbeta med kommuner i uppdraget. Orsaken uppges vara att det är ett tidskrävande arbetssätt som kräver ett stort engagemang. Det har också varit svårt för Skolverket att hitta deltagare till den utbildning för MR-ambassadörer som tagits fram. I detta sammanhang lyfter Skolverket fram att det är svårt för huvudmännen att prioritera detta arbete och att det konkurrerar med andra kompetensutvecklingsinsatser.

En annan utmaning är att det undervisningsmaterial som finns om nationella minoriteter är begränsat och svårt att hitta.

⁴⁸ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/material-for-att-undervisa-om-nationella-minoriteter/undervisa-om-den-nationella-minoriteten-romer>

⁴⁹ Samarbetsparterna var Forum för levande historia, Länsstyrelsen i Stockholms län, Utbildningsradion, Svenska filminstitutet och Sveriges Kommuner och Regioner.

En väg framåt är att integrera kunskap om nationella minoriteter i andra uppdrag som Skolverket har. Samverkan med andra aktörer är också centralt för att öka och sprida kunskaper om nationella minoriteter.

Skolverkets bedömning är att det även fortsättningsvis behövs insatser för att öka kunskapen i skolan om romer och övriga nationella minoriteter. Utifrån den skrivning som Skolverket har i sin instruktion kommer myndigheten att fortsätta med att initiera insatser på området.

Socialstyrelsen

Uppdrag

Socialstyrelsen fick 2014 regeringens uppdrag att ta fram och sprida ett utbildningsmaterial riktat till personer inom socialtjänsten om bemötande av romer⁵⁰. Uppdraget resulterade i utbildningsmaterialet *I bemötandet tar framtiden form. Romsk inkludering*⁵¹. Därefter fick Socialstyrelsen i två omgångar uppdrag att genomföra en utbildningsinsats utifrån detta material⁵². Detta är Socialstyrelsens slutredovisning.

Genomförande

Utbildningsmaterialet fokuserar på att förbättra bemötandet av romer och att skapa inkluderande arbetssätt. En viktig poäng som materialet lyfter är att alltid bemöta den enskilde som en individ, inte utifrån en bild av ett kollektiv. Utbildningstillfällena sker i form av workshops där antiziganism, minoritetslagstiftningen och romska historiska erfarenheter berörs.

Det är främst storstäderna som har visat intresse för att ta del av utbildningsinsatserna. Under 2019 har Socialstyrelsen fortsatt ett tidigare samarbete med Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö stad. Fyra workshops har arrangerats under året och sammanlagt 13 utbildningstillfällen har genomförts sedan 2017.

Samverkan har även påbörjats med socialförvaltningen i Stockholms stad. Två brobyggare i staden har med Socialstyrelsens stöd utbildat tjänstepersoner i utbildningsmaterialet. En konferens för chefer inom socialförvaltningen är tänkt att genomföras under 2020.

Göteborgs stad har genom Romano Center Väst visat intresse för att genomföra utbildningsinsatser, men inga sådana har hunnit genomföras under 2019.

Utmaningar

Socialstyrelsen beskriver att samverkan med kommuner har varit svårt att få till stånd. Myndigheten anger att skälet är att kommunernas arbete med romsk inkludering ser olika ut i relation till hur väl förankrat det är i

⁵⁰ Regeringsuppdrag A2014/1285/DISK.

⁵¹ Socialstyrelsen 2016.

⁵² Regeringsuppdrag KU2018/02218/DISK, Ku2018/02271/DISK.

ordinarie strukturer. Bristen på förankring har påverkat möjligheterna att initiera utbildningstillfällen.

En annan utmaning som framförts är att det har varit svårt för kommunerna att utnyttja Socialstyrelsens erbjudande utifrån att de har haft olika planeringsprocesser. Socialstyrelsens ettåriga uppdrag har inte gått i linje med kommunernas årsplanering.

Annan offentlig verksamhet

Det finns även andra myndigheter som under 2019 haft uppdrag som på olika sätt rör romers villkor:

- Kungliga biblioteket arbetar för närvarande med att ta fram en e-boksapp där syftet är att fler e-böcker ska finnas tillgängliga på nationella minoritetsspråk, för tillfället fokuserar arbetet på romani chib och samiska.
- Kulturrådet har ett uppdrag att främja utgivning och spridning av litteratur på minoritetsspråk och att tillsammans med romer genomföra läsfrämjande insatser inom uppdraget. Inom ramen för detta har Kulturrådet valt att myndighetens satsning med läsambassadör för 2019–2021 ska ha fokus på minoriteten romer. En romsk läsambassadör har utsetts. Myndigheten har också i uppdrag att fördela medel till nationella minoriteters kulturliv, däribland till romska kulturaktörer.
- Institutet för språk och folkminnen har haft i uppdrag att utreda språkcentrum för de nationella minoritetsspråken och föreslår att ett språkcentrum för romani chib inrättas. Isof arbetar även med en romsk språkvårdare och har fördelat medel för att stödja de nationella minoritetsspråken, däribland romani chib. Myndigheten arbetar även med ett långsiktigt handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken och dess fortlevnad.
- Forum för levande historia har uppmärksammat årsdagen av ”zigenarnatten” den 2 augusti samt Förintelsens minnesdag den 27 januari. Myndigheten har även tillsammans med romer genomfört utbildningsresor till Förintelsens minnesplatser i Polen. Myndigheten fortbildar i antirasism där antiziganism finns med som ett perspektiv.
- Under 2019 har även en offentlig utredning om en myndighet för romska frågor⁵³ varit ute på remiss.

⁵³ Remiss Ds 2019:15 Långsiktighet och stadga i arbetet framåt - en myndighet för romska frågor, Ku2019/01349/CSM.

- En utredning som rör styrning av den nationella minoritetspolitiken har också påbörjats under 2019⁵⁴.

⁵⁴ Samordning, utveckling och uppföljning för en stärkt minoritetspolitik. Dir 2018:86.

Analys

Strategin för romsk inkludering inrättades för att sluta välfärdsgapet mellan den romska minoriteten och den övriga befolkningen. Syftet var att ta ett helhetsgrepp om de utmaningar som de romer som lever i ett socioekonomiskt utanförskap kan uppleva. Nulägesbeskrivningen visar att många romer fortfarande har utmaningar på de områden som strategin omfattar. Då åtta av de tjugo år som strategin har gått kan Länsstyrelsen konstatera att regeringens nuvarande insatser är alltför begränsade och kortsiktiga för att strategins mål ska kunna nås.

Strategin fortsatt viktig

Det är långt ifrån alla romer i Sverige som har behov av särskilda insatser för att åtnjuta samma möjligheter i livet som andra medborgare. Den romska minoriteten är mycket mångfacetterad och de behov som finns ser olika ut. Behoven finns inom flera områden och då resurserna är begränsade tycks viktiga insatser för minoriteterna tävla mot varandra i regeringens satsningar. Vissa romska grupper har främst behov av de insatser som ingår i politiken för nationella minoriteter, till exempel i form av språk- och kulturbevarande insatser, insatser för att stärka romskt inflytande i offentligt beslutsfattande och att ge minoriteter information på sitt minoritetsspråk. Isof:s rapport visar till exempel att dialekten kaale är på väg att dö ut, vilket är en oåterkallelig förlust för Sveriges kulturarv.

Då strategin för romsk inkludering beslutades var det för att komma till rätta med utmaningar för den romska gruppen som inte omfattas av den nationella minoritetspolitiken, till exempel inom utbildnings-, bostads- och arbetsmarknadsområdet. Nulägesbeskrivningen visar att en stor grupp romer inte har samma grundläggande förutsättningar för att få ett gott liv som den övriga befolkningen. I enlighet med de stadgar, deklarationer och konventioner för mänskliga rättigheter som Sverige skrivit under krävs det att staten upprätthåller en god levnadsstandard för alla medborgare. En av de grundläggande principerna för Agenda 2030, som offentliga aktörer är ålagda att arbeta för, är att *no one should be left behind*, ingen ska lämnas utanför.

Strategin för romsk inkludering är ett viktigt komplement till den nationella minoritetspolitiken. Strategin tar fasta på områden som den nationella minoritetspolitiken inte omfattar. Länsstyrelsen ser oroande tendenser där offentliga aktörer såsom myndigheter och utredningar kan bortse från de särskilda behov som finns angivna i strategin för romsk inkludering. Det kan vara svårt att tillämpa både lagen och strategin samtidigt. Aktörer som arbetar med minoritetsfrågor skulle därför vara betjänta av att regeringen

förtydligar hur den nationella minoritetspolitiken och strategin för romsk inkludering bör hanteras visavi varandra.

Uppdrag inom strategin kontra uppdrag för nationella minoriteter

Det tycks ibland vara svårt för myndigheter att veta hur de ska förhålla sig till uppdrag inom strategin för romsk inkludering kontra uppdrag för nationella minoriteter i allmänhet. Till exempel har Skolverket ett uppdrag i sin instruktion som avser alla nationella minoriteter och utöver det har myndigheten haft i uppdrag att öka kunskapen om romer i skolan. Flera av de insatser som myndigheten redovisat avseende det sist nämnda uppdraget har rört nationella minoriteter i allmänhet snarare än insatser för den romska minoriteten. Myndigheten motiverar detta med att det finns behov av att främja kunskaper om samtliga nationella minoriteter och att romsk inkludering kan tyckas väl smalt för skolornas huvudmän, särskilt i konkurrens med andra kompetensutvecklingsinsatser. Det är rimligt att låta arbetet med romsk inkludering vara en del av det ordinarie arbetet för nationella minoriteter men de särskilda behov som strategin för romsk inkludering anger riskerar att osynliggöras om myndigheterna inte är tydliga med strategin.

Anledningen till att skolors arbete med romsk inkludering behöver prioriteras är att flera myndigheter pekar på vikten av grundskolans betydelse. I Länsstyrelsens nulägesbeskrivning från 2018⁵⁵ poängterar Skolverket, Arbetsförmedlingen och Folkhälsomyndigheten att skolans verksamhet är en nyckelfaktor för att bryta romers utanförskap. Det handlar om att motverka fördomar, odla relationer mellan skolan och vårdnadshavare och undervisa om romer på ett sätt som gör att romska barn vågar stå för sin romska identitet. Om skolan misslyckas med sitt uppdrag kan det få konsekvenser för flera områden inom strategin, bland annat hälsosituationen och möjligheten till inträde på arbetsmarknaden.

Antiziganism

Nulägesbeskrivningen från 2018 visade att Sverige fortfarande har stora utmaningar med antiziganism. Samtliga myndigheter som gjort intervju-studier rapporterade att diskriminering förekommer utifrån föreställningar om romer. Diskriminering förekommer på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden samt i skolan och den har stora konsekvenser för romers hälsa. Många känner sig tvingade att dölja sin identitet och lever med en rädsla för att bli avslöjade. Detta gör att det finns ett stort behov av att motverka antiziganism.

⁵⁵ Länsstyrelsen i Stockholm. Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012–2017

Det finns en risk att romers självbild präglas av vetskapen om diskriminering och att gruppen läser in diskriminering i sammanhang där den inte finns.

Alla aktörer som är involverade i arbetet med romsk inkludering bör därför reflektera över hur de kan bidra till en nyanserad beskrivning av romers livsvillkor. Hur kan arbetet formuleras på ett sätt som stärker minoriteten istället för att cementera en känsla av utanförskap? Till exempel bör de läromedel, kurser och utbildningar som skolor och myndigheter arbetar med vara formulerade på ett vis som ger en nyanserad bild av romer och romers levnadsvillkor idag.

Civilsamhällets betydelse och samråd

Det romska civilsamhället är betydelsefullt av flera olika skäl. Bland annat fungerar föreningslivet och nätverk som ovärderliga kanaler för myndigheter att nå ut med riktad information till romer. Av historiska skäl kan det dock finnas en ovilja bland romer att vara öppna om sin romska bakgrund vilket påverkar intresset för att organisera sig. Utan föreningslivet saknas det offentliga kontaktvägar till minoritetsbefolkningen. Det kan handla om att ge information, att hitta deltagare till intervjustudier men framförallt om att förankra arbete som bedrivs av offentliga aktörer och ge möjlighet till inflytande och delaktighet. Det är därför viktigt att stärka möjligheterna till organisering för de föreningar som finns och att främja framväxten av nya.

Samtliga utvecklingskommuner har arbetat aktivt med att främja romskt inflytande. En rad olika kanaler för inflytande har använts och utvecklingsprocesser som syftat till att främja och nå ut till romska föreningar har påbörjats och i flera fall genomförts. Framgångsfaktorer har varit att arbeta relationsbyggande och långsiktigt, att erbjuda arvodering och att det finns en politisk vilja i kommunen. Det finns dock fortfarande utvecklingsområden, såsom samrådsformer för att engagera barn och unga.

Det är tydligt att det saknas dokumenterade modeller för samrådsarbete på kommunal nivå utanför utvecklingskommunerna. Länsstyrelsens uppföljningsrapport för nationella minoriteter 2019⁵⁶ visar att den romska minoriteten missgynnas i förvaltningskommunerna då dessa fokuserat på samråd med de grupper som de har särskilda åtaganden för. De romska och judiska minoriteterna som saknar förvaltningsområden riskerar att bli eftersatta. Det skulle behövas ett långsiktigt arbete där några kommuner med olika förutsättningar får tid och särskilda medel för att utveckla samrådsarbetet, gärna tillsammans med en följeforskare.

Samråd är en viktig del inom minoritetspolitiken och myndigheterna behöver samarbeta med romer för att nå både minoritetspolitikens mål och målet för strategin för romsk inkludering. Genom det samordnade samrådet kunde

⁵⁶ Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling år 2019. Mål och riktlinjer. Länsstyrelsen, 2020.

Länsstyrelsen sätta ljuset på de skyldigheter som lagstiftningen⁵⁷ medför för myndigheter. Samordningen möjliggjorde många möten mellan myndigheter och romska organisationer och trots att det fanns utvecklingspotential upplevdes modellen som effektiv. Under början av år 2020 har Länsstyrelsen fått signaler om att samrådsmöten som genomförts av enskilda myndigheter haft få deltagare från romska organisationer. Länsstyrelsen bedömde att det fanns en sådan risk då samordningsarbetet fick avslutas på grund av avsaknad av medel. Länsstyrelsen anser att samrådsprocesserna bör utvecklas istället för att återgå till de utmaningar som fanns innan samordningen och att regeringen bör tillskjuta medel för detta. Ett nästa steg i utvecklingen borde vara att följa upp vad samråden har lett till i praktiken.

Uthållighet i satsningar

De myndigheter som har haft uppdrag inom strategin anger att deras verksamhet är angelägen och att insatserna bör fortsätta. Samtidigt framstår ovissheten om ett uppdrags varaktighet som problematisk. Statskontoret angav i sin utvärdering av styrningen av strategin för romsk inkludering att möjligheterna att arbeta långsiktigt försämras av ett snävt tidsperspektiv. Flera av myndigheterna har haft uppdrag som ursprungligen varat under några år. Först efter att verksamheten avslutats har nya uppdrag med medel beslutats och arbetet kunnat återupptas. Resultatet blir en ryckig verksamhet där kommuner och myndigheter får svårt att samplanera och samverka.

Ett område som skulle gynnas av långsiktighet är bidraget för hälsofrämjande insatser som MUCF har administrerat. Flera statliga utredningar har argumenterat för vikten av långsiktighet i bidragsgivningen⁵⁸. Det tar tid för verksamhet att komma igång och potentialen för att få goda resultat ökar med långsiktighet och stabilitet. Myndigheten argumenterar för att en positiv utveckling har skett och att bidraget gjort skillnad, både genom att främja kapaciteten i det romska civilsamhället och genom att projektbidragen haft hälsofrämjande effekter. Bidragsgivning till romska organisationer är därutöver ett sätt för minoriteten att själv få inflytande över de insatser som görs. Istället för att göra nya kortsiktiga satsningar bör bidragets storlek öka, då kan myndigheten möjliggöra kostnader för personal och kapaciteten inom det romska civilsamhället kan stärkas ytterligare.

Utmaningar i korta satsningar

Trots att strategin för romsk inkludering sträcker sig över 20 år eftersom behovet av långsiktighet är stort är uppdragen ofta kortsiktiga. Särskilt tydligt var detta under hösten 2019 då Länsstyrelsen under ett halvår skulle genomföra kapacitetsbyggande insatser för romska flickor och kvinnor.

⁵⁷ Lag (2009) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

⁵⁸ SOU 2016:13. Palett för ett stärkt civilsamhälle. Ds 2018:13. Långsiktigt stöd till det civila samhället.

Myndigheten har under uppdraget stött på en rad utmaningar som försvårat det praktiska genomförandet.

Då myndigheten fick uppdraget under sommaren 2019 var det en utmaning att med kort varsel få med romska kvinnors delaktighet och inflytande. Detta medförde att Länsstyrelsen planerade den första kapacitetsstärkande insatsen utan att ha genomfört samråd. Tanken var att den första träffen skulle lägga grunden för ett gemensamt fortsatt arbete. Men detta arbetssätt fungerade inte och myndigheten fick ta emot mycket kritik och agerandet ifrågasattes starkt under nätverksträffen.

En av ambitionerna som myndigheten hade var att nå ut till kvinnor och flickor som tidigare inte varit involverade i arbetet inom strategin för romsk inkludering. Detta för att de i sin tur skulle kunna genomföra kapacitetsstärkande insatser i sin kommun. Efter nätverksträffen förde Länsstyrelsen dialog med de kvinnor som uppvisat intresse av att genomföra lokala aktiviteter. Flera av aktiviteterna som presenterades var dock för omfattande och kunde inte inbegripas inom ramen för uppdraget.

Det har under hösten funnits stora förväntningar från målgruppen när det gäller myndighetens agerande. Förväntningarna har inte kunnat realiseras i praktiken. Detta har resulterat i att det istället har riktats omfattande kritik mot såväl enskilda tjänstepersoner som myndigheten i stort. Då de romska kvinnornas och flickornas förutsättningar och behov av olika insatser skiljer sig åt, har det varit en omöjlighet för myndigheten att på så kort tid möta de olika önskemålen som framkommit.

Under uppdragets genomförande har det även framkommit kritik kring att uppdraget enbart fokuserat på kvinnor då jämställdhet tar sin utgångspunkt för lika rättigheter och möjligheter för båda könen.

Länsstyrelsen har i ett flertal tidigare rapporter inom uppdraget att samordna och följa upp insatser inom strategin för romsk inkludering påtalat vikten av långsiktighet i de uppdrag och insatser som genomförs. Länsstyrelsen bedömer att kortsiktiga uppdrag kan underminera arbetet med strategin och att förtroendet för myndighetens arbete kan riskera att minska.

Ny aktör för att öppna upp romers tillträde till arbetsmarknaden?

Regeringens satsningar på arbetsmarknadsområdet är viktiga. Strategin anger att sysselsättning är ett viktigt område för att bryta det utanförskap som romer kan befinna sig i. Av olika skäl har Arbetsförmedlingen minskat sin verksamhet för romsk inkludering och myndigheten beskriver att dess ansvar för nationella minoriteter behöver tydliggöras genom ledning och styrning. Efter åtta år av mindre insatser finns det fortfarande stora behov av att föra ut frågan lokalt och att hitta metoder för att involvera arbetsgivare i arbetet. Arbetsmarknaden behöver bli mer inkluderande och arbetet mot antiziganism behöver också omfatta näringslivet.

I större myndigheter, såsom Arbetsförmedlingen, verkar det vara svårt att få gehör för arbetet med romsk inkludering och att föra arbetet vidare till regional och lokal nivå. Flera utvecklingskommuner vittnar om att samarbetet med myndigheten gått trögt. Arbetsförmedlingen har inte känt till sitt uppdrag om romsk inkludering lokalt vilket kan tyckas anmärkningsvärt eftersom myndigheten haft i uppdrag att samarbeta särskilt med dessa kommuner.

Samtidigt ser Länsstyrelsen att det finns krafter inom de romska grupperna som har ett stort engagemang och vill göra skillnad. Till exempel finns initiativ som vill möjliggöra för unga romska tjejer att komma ut på arbetsmarknaden. Idag blir de ofta hänvisade till föreningslivet trots att verksamheten lämpar sig bättre för exempelvis socialt företagande. Regeringen skulle kunna stötta romskt inträde på arbetsmarknaden genom att ge uppdrag till annan relevant myndighet som arbetar företagsstödande. Den romska minoriteten skulle kunna gynnas av företagsfrämjande satsningar.

Få deltagare i utbildningsinsatser visar på glapp mellan kommunal och statlig verksamhet

En viktig dimension i arbetet med romsk inkludering är att utbilda offentliganställda i att bemöta individer med romsk bakgrund på ett rättighetsbaserat sätt. Boverket, Socialstyrelsen och Skolverket har tagit fram och genomfört utbildningsinsatser under 2016–2019. Trots att myndigheterna ansträngt sig för att nå ut med information om utbildningarna har intresset varit begränsat. Utbildningarna har nått få deltagare, vilket lett till att insatserna i praktiken blivit ineffektiva och dyra.

Bristen på intresse kan bero på en rad olika faktorer. Skolverket anför att romsk inkludering som område kan vara för smalt för att locka deltagare, andra områden uppfattas som mer angelägna. Inte ens på brobyggarutbildningen har det varit möjligt att fylla alla platser, trots att staten subventionerat utbildningen. Boverket noterar att det inte finns någon vana av att arbeta för en särskild grupp i samhället, att det finns ett motstånd inför att satsa på en grupp framför andra och att det saknas kunskap om minoritetslagstiftningen. Boverket anser även att det har varit bra att samarbeta med utvecklingskommuner. Socialstyrelsens erfarenhet är att möjligheten att nå ut till utvecklingskommuner är beroende av hur väl kommunerna lyckats förankra arbetet med romsk inkludering i kommunens ordinarie arbete. Då arbetet inte är prioriterat och samordnare av arbetet saknar mandat kan det vara svårt att få gehör för utbildningsinsatser. Socialstyrelsen anger också att myndighetens och kommunernas planeringsprocesser inte har varit kompatibla. Det är problematiskt då flera utvecklingskommuner fortfarande uttrycker att socialtjänsten brister i sin hantering av romska barn som omhändertagits enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Det är således viktigt att

regeringen fortsätter att satsa på socialtjänstens arbete, ett sätt att göra det kan vara att satsa på tillsyn på området.

Kommunalt arbete för romsk inkludering

Lågt prioriterat område för kommuner

Länsstyrelsen kan konstatera att det är en utmaning att påbörja och upprätthålla arbetet med romsk inkludering i kommuner och regioner. Enligt Länsstyrelsens undersökning 2017 är det endast ett knappt tjugotal kommuner som arbetar aktivt med frågan.⁵⁹ Det betyder att det saknas verksamhet för romsk inkludering i över 270 kommuner och följaktligen blir det svårt att nå strategins mål om inte väsentligt fler arbetar med romsk inkludering.

Idag kommer ofta arbetet för att förbättra romers villkor långt ned i kommuners prioriteringsordning. Detta kan bero på att frågan ses som en underkategori till arbete med nationella minoriteter vilket i sin tur kan uppfattas som en underkategori till arbetet med mänskliga rättigheter – ett verksamhetsområde med vanligtvis små resurser. Det saknas ofta kunskap om de nationella minoriteternas historia och den lagstiftning som finns på området. Okunskapen kan leda till inaktivitet i frågan och till attityder som resulterar i att alla invånare behandlas lika utan att kommunen tar hänsyn till de särskilda rättigheter som de nationella minoriteterna har.

Behov av statsbidrag till kommuner

Det saknas resurser för arbetet med romsk inkludering. Offentliga aktörer har oftast en begränsad budget att utgå från och romsk inkludering prioriteras inte. Eftersom den romska minoriteten (till skillnad från samer, sverigefinnar och tornedalingar) saknar territoriell förankring för sitt språk finns inte heller några så kallade förvaltningskommuner⁶⁰ som får långsiktiga bidrag för arbetet. De insatser som har genomförts för pilot- och utvecklingskommuner har varit betydelsefulla men för mellanstora och mindre kommuner är det svårt att upprätthålla en kvalitativ verksamhet efter utvecklingsperiodens slut. De mindre utvecklingskommunerna (Borås, Gävle och Haninge) beskriver att verksamheten kommer att påverkas och försämras i och med att de inte kommer att få statsbidrag efter maj 2020. Risken för att arbetet blir nedprioriterat ökar även då ingen statlig myndighet längre följer upp kommunernas insatser för romsk inkludering.

Länsstyrelsen ser att små kommuner har svårare än stora kommuner att skapa ett varaktigt och långsiktigt arbete med romsk inkludering. I små kommuner är det få personer som arbetar med frågan och de ekonomiska marginalerna är mindre. Sårbarheten ökar därmed och om det saknas riktade medel för arbete med romsk inkludering riskerar arbetet att försvinna.

⁵⁹ Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2018:6. Romsk inkludering, årsrapport 2017.

⁶⁰ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, § 7

Exempel på detta finns från tidigare pilotkommuner där Luleå nu helt saknar verksamhet för romsk inkludering. Hur arbetet kommer att fortlöpa i Gävle kommun är oklart. Samtidigt uppger kommunen att den förberett för att den inte kommer att erhålla ytterligare statsbidrag genom att utveckla rutiner för att arbetet med romsk inkludering ska vara integrerat i kommunens utvecklingsarbete.

I samtliga årsrapporter för romsk inkludering 2016–2019 har Länsstyrelsen pekat på behovet av permanent finansiering för kommuner som arbetar strategiskt för romsk inkludering. Länsstyrelsen vidhåller att det är en viktig åtgärd. Avsaknaden av sådan finansiering gör att arbetet blir projektbaserat.

Utvecklingskommunernas insatser

Utvecklingskommunerna beskriver att deras verksamhet under perioden 2016–2020 har gjort skillnad på en rad olika sätt. Kommunernas återrapporteringar visar att det lönar sig att satsa på kommunal verksamhet. Det förekommer kritik mot utvecklingskommunernas arbete och att den bild som förmedlas i myndighetens årsrapporter ibland uppfattas som förskönad. Länsstyrelsen anser dock att utifrån finansieringen om 500 000 kronor per år som utvecklingskommunerna haft till sitt förfogande har ett omfattande arbete genomförts.

Utvecklingskommunerna har verkat inom de flesta delområden som strategin för romsk inkludering omfattar. Alla kommuner har arbetat strategiskt med att ta fram styrdokument och riktlinjer som ska ligga till grund för de insatser som genomförs även i framtiden. För att arbetet ska flyta på beskriver kommunerna vikten av att arbetet organiseras och bedrivs tvärsektorielt. Arbetet behöver vara både strategiskt och operativt och ha stöd och involvera cheferna i relevanta förvaltningar. Därutöver behöver arbetet löpande förankras hos målgruppen.

Alla kommuner har arbetat kunskapsfrämjande och genomfört olika typer av utbildningsinsatser för en rad målgrupper. Det är ett brett spann på insatserna som bland annat omfattar inventering av romers behov, mobila utställningar, läxläsningsverksamhet, föräldrautbildning, träffpunkt för äldre, teaterföreställning, utvecklat samrådsarbete, hälsofrämjande verksamhet för kvinnor och skyltning av romska boplatser. Arbetet har främjat reflektion kring romsk identitet och medfört att romer slutat dölja sin identitet. I flera fall har relationen mellan romer och kommuner stärkts och en rad nya samarbeten har påbörjats med civilsamhället, museer och myndigheter.

Däremot är det tydligt att arbetet är skört. I de mindre kommunerna genomförs arbetet av några få nyckelpersoner och det är osäkert hur arbetet kommer att bedrivas framöver. Det finns en risk att det arbete som genomförts går förlorat.

Behov av omfattande satsningar

Uppdragens begränsade storlek, korta genomförandeperioder och frågans låga status har lett till ett begränsat genomslag för strategin. Det kan behövas nya grepp för att förbättra förutsättningarna för romer att ha likvärdiga möjligheter i livet som alla andra. Länsstyrelsen anser att det behövs omfattande satsningar inom samtliga områden i strategin. I denna rapport har Länsstyrelsen särskilt nämnt följande, varav de fyra sist nämnda punkterna är mest angelägna:

- Regeringen bör förtydliga hur strategin för romsk inkludering och den nationella minoritetspolitiken bör tolkas i relation till varandra.
- Det behövs satsningar för att motverka antiziganism.
- Utbildningsmaterial behöver nyanseras så att romers nuvarande situation inte enbart förknippas med diskriminering.
- Regeringen behöver avsätta medel för att samordna samrådsarbetet på nationell nivå.
- Det behövs ett flerårigt utvecklingsarbete där några kommuner under ledning av till exempel länsstyrelserna får i uppdrag att reflektera över olika utgångspunkter för samråd och utveckla lokala eller regionala modeller som kan fungera vägledande för andra kommuner.
- Socialtjänstens arbete med omhändertagande av romska barn i enlighet med lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga bör fortsätta att utvecklas.
- Grundskolans verksamhet behöver prioriteras. Det krävs samverkan mellan skola och vårdnadshavare, arbete mot antiziganism och stöd till barn för att klara skolgången.
- Insatser på arbetsmarknaden är essentiella för att bryta utanförskap. Se över möjligheten att tydliggöra Arbetsförmedlingens uppdrag och att ge lämplig myndighet ett uppdrag att verka företagsfrämjande.
- Ge Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor förnyat uppdrag att fördela statsbidrag till hälsofrämjande insatser riktade till romer.
- Inrätta ett statsbidrag för kommuners arbete med romsk inkludering. Statsbidraget bör vara långsiktigt, likt det bidrag som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska.

Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en person som inte är rom.

Länsstyrelsen Stockholm

Enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor

Telefon: 010-223 10 00

www.lansstyrelsen.se/stockholm